

MORAVSKÁ BIBLIOTÉKA.

Vydává: FR. BAYER.

Dílo VII.

Cesty po Moravě.

Popisuje

Jan Havelka.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.

Nakladatel: J. F. ŠAŠEK, knihkupec.

1883.

CESTY PO MORAVĚ.

Popisuje

Jan Havelka.

DÍL I.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.
Nakladatel: J. F. ŠAŠEK, knihkupec.
1883.

Na cestu.

Jak mnozí jsou lidé mezi námi, kteří po cizině touží neustále: jedny nebetyčné Alpy lákají se svými ledovci a sněžkami, jedny moře širé, jedny Rýn, jedny Itálie, a všickni oni pro samou touhu po krajinách cizích nevidí krásy, která jest na blízku; lopotí se po cestách obtížných, aby ~~znalostí~~ ^{znalostí} se podívovali, jakých podle domněnky jejich nemá než cizí svět daleký.

A přece, jak půvabná jest naše vlast, jak hojně Bůh obdařil ji zdobami všelikými! My věru, poznavše důkladně milou otčinu svou, nebudeme míti, proč bychom dychtili po vlastech cizích a jen jedno bude naším přáním, by neochabla nám pružnost údův ani bystrost očí ani mysl jará, jichž třeba jest ku požitku pravému na poutích vlasteneckých.

Nuže, tedy putujme po té krásné naší Moravě! — ale ku dílu se mějme s rozvahou.

Nebo kdo z cestování těžiti chce hojně, hojně činiti musí přípravy. Nu, přípravy takové jsme my učinili. A co nastrádáno po celý rok, co nachystáno na cesty, chová tuto kabela cestovní, již bych nyní nedal ani za celý svět.

Říká se, že prý veselost jest polovičním zdravím; proto беру si s sebou přede vším veselost na cestu, malý to zpěvníček. Ne všechny písně, nýbrž nejmilejší jen vypsal jsem si, abych hledati nemusil dlouho miláčky své a nepřitížil si několika zpěvníky.

Vedle zpěvníčka složena jest mapa, kterou sám sestavil jsem si podle mapy Šemberovy a z podrobných map vojenských. Jest to přehled jediné těch krajů, jimiž právě hodláme cestovati. Naznačil jsem si každou cestu, stezku každou a nebojím se, že bych zabloudil nižádného nemaje třebas průvodčího.

Při mapě leží malá sice knižička, avšak pro mne důležitá velmi. Jsou v ní výpisky z topografických děl, která sepsali Volný a Švoj, z Brandlovy knihy pro každého Moravana, z historie Palackého, z dějin Dudíkových, z Naučného slovníka a Bůh ví odkud. Poznamenal jsem si tu za dlouhých večerů zimních všechny památnosti a znamenitosti těch krajů, kudy tentokráte povandrujeme. O městech a vesnicích vypsal jsem, kdy byly založeny, co se ví o

jejich minulosti; o hradech a zámcích, kteří páni v nich sídleli a jakých osudů zakoušeli; o tom místě, že bitva tu svedena, o onom, že svatí Cyrill a Method tam kázali našim předkům — slovem snesl jsem do knížečky té všecky památnosti dějepisné. A věřte, že nikdy dějiny a upomínky vlastenecké tak nehýbají srdcem i myslí, jako když čteme si je na těch místech právě, kde události samy se sběhly. — Dále v zápiscích svých poznamenávám každou osadu, ve které narodil se některý z čelnějších mužů našeho národa, kde chovají se nějaké zvláštní památky, obrazy, sochy, listiny a jiné. — Dle mapy geologické naznačil jsem si, kde jaké nerosty hledati, abych nehledal marně a jinde zase hledati neopomněl; tu zaznamenal jsem, že jsou bány, tam propašť a jeskyně, tu hutě, tam továrna znamenitá. Vše, o čem ve knihách jsem se mohl dočísti, co od přátel krajin těch znalých mohl jsem vyzvědět, vše tu hezky pohromadě.

Abych i do dálky řádně se mohl rozhlednouti, mám při sobě dalekohled, jenž znamenitě poslouží při výletech horských.

Také uchystal jsem si dvě pouzdra plechová: jedno lihem naplněné určeno ku sbírání brouků, jedno na motýle a hmyz létací. — Složená lepenka velikosti jedné čtvrtky papírového archu

a mezi lepenkou několik listů měkkého, tiskařského papíru, toť můj přístroj na uschování bylin vzácných, které cestou najdu. — K vůli nerostům nesu s sebou malé ocelové kladívko.

Tuto dále vidíte magnetickou střelku, tuto v maličkém pouzdře kulatém měřítko v podobě tkaničky zdělí desíti metrů, tu klubko pevné niti s olověnou kuličkou na konci. Nač to? Střelka, zvláště cestuje-li se lesem, jakožto vůdce spolehlivý výborné služby koná a taktéž důležitě, bychom při popisování míst památných světa úhly stanovili určitě. Měřítko zase vítáno nám bývá, když změřiti hodláme rozsáhlost budovy nějaké, vzdálenost památných předmětův od sebe, délku jeskyní, jakož opět niť kuličkou obtížená umožní nám, stanoviti patřičně hloubi vod a roklin.

Zvláště pečlivě uložil jsem tuto aneroid, tlakoměr to podoby malé kulaté, abych výšky hor podle tlaku vzduchového mohl určovati.

Ale ještě nejsem u konce. Dal jsem si také navázati netlustou knížku čistého papíru téže velikosti, jako jast mapka na uschování bylin shora dotčená. Napřed jest několik listů silnějšího papíru na kreslení, bílého i barevného, v zadu pak obyčejný papír psací. Ve skrovníčkém pouzdře uschovány mám tužky, bílou a černou křidu, štětce a barvy. Naskytne-li se

mi někde na cestě předmět půvabný nebo památný, usednu na chvilku poblíž do stínu a za nedlouhou chvíli sbírka náčrtkův o jeden obrázek z vlasti milé jest bohatší. — Do zadního oddílu knížky té vpisuji si v podobě denníka, co viděl, poznal a slyšel jsem památného. I pověsti, pohádky a písně národní tu najdou místa svého.

Toť tedy cestovní mé muzeum, cestovní má pracovna. Mošna celá se vším všudy není značně těžká a přec na mnohé věci pamatováno. Aby se mi neobtěžila, mám věc tak zařízenou, že mošnu nésti mohu podle vůle buď po boku na rameni buď na zádech způsobem vojenského rance. A když také cestou někdy choutka pohodlnosti na mě dorazí, myslím si: „Což jsi ty pánem! desetkrát větší tíži nésti bys musil jsa vojákem.“ — Něco maličko čistého prádla ještě a mám vše pohotově.

Pojď sem ze zákoutí svého, deštníku zaprášený, ty věrný druhu procházek mých po vlasti! Do města se nehodíš, ale na cestách není nad tebe, kterýžto trojí službu konati dovedeš, službu pevné španělky, službu deštníka i slunečníka zároveň.

A teď tedy do světa! — Hola, ještě ne! Nyní prý peníze světem vládnou, proto raději ještě jednou přečítám zlaťáky, které jsem si uspořil na cestování. Mnoho jich právě není;

ale skromnost a lidé dobří i pohostinní také něčím pomohou.

Nemyslete však, že cestovati hodlám po poustevnicku sám. Jestli kdy, na cestách zajisté společníci jsou nám zvláště vítáni. Bývá nás tré starých dobrých přátel, již rádi se máme a rádi vespolek sdílíme cestovních slastí i strastí. Nuže, a když tentokráte i Ty, čtenáři laskavý, k nám se přidáš, bude nám tím drahněji a statečně vykračující ku předu nejednou zazpíváme si:

„Ó, jaká slasť je nám,
Drahou se bráti vlastí,
Ó, jaká slasť, jaká velká slasť.“

Bradlo.

Nedaleko *Úsova* na severní Moravě, mezi osadami *Kamennou*, *Troubelicemi* a *Hradečnou* až k *Libinám německým* zdvíhá se nevysoké sice ale dosti zajímavé pohoří, jmenem *Les bradelský*. Pohoří to, nejjižnějším jsouc odnožím skupiny pradědské, činí jednoduchý horský val směru téměř polednikového a po stupních zvolna sklání se k údolí řeky *Oskavy* na východě a na západě k bublavému *potoku polejckému*.

Útvaru jest *Les bradelský* devonského. Se-
stává nejvíce z droby, totiž z pískovce zrnitého se tmelem křemenitohlinitým, a sice pískovce velmi pevného a tvrdého, barvy šedé; poněvadž skaliska mnoho obsahují slidy přimíšené, přecházejí již zřejmě v podobu břidlicovou.

Celý val bradelský od úpatí svého až na sám hřbet porostlý jest krásnými lesy jehličnatými a jen málokde viděti stráně holé. Také

pohoří to mezi horami okolními vyniká nemálo malebností povšechnou, jakož i ladností podrobných svých rysů.

Avšak největší zdoby dodává mu tak zvané *Bradlo*, ohromná to skupenina skalisk, která vysoko k nebi strmí nad chvojnatými vrcholky lesních velikánův a takřka celého pohoří tvoří korunu. Opodál pohlížeje na *Bradlo*, mimovolně vlastimil vzpomíná si na slova pěvce pradávného :

„Z černa lesa vystupuje skála“ —

Bradlo, jež ze vzdáli nápadně podobá se zbytkům obrovského hradu, po severní Moravě viděti jest daleko široko, ba též ve středním úvalu moravském od *Kroměříže* dobře lze je rozeznati mezi ostatními vrchy sudetskými. Název *Bradlo* jest prastarý, znamená tolik co „skalisko“ nebo „úskalí“ a vyskytuje se hojně i v jiných končinách slovanských.

Kdokolvěk, smyslu máje pro památnosti vlastenecké, *Bradlo* spatřil z nedaleka, mimovolně zatouží ohlednouti si je docela poblízku a každým rokem četné z okolí vzhůru putují společnosti výletníků. Často též mládež okolní snaživými učiteli svými vedena bývá na *Bradlo*.

Přístup ku vrcholu *Lesu bradelského* odevšud, zejména pak od *Kamenné* jest velmi snadný a pohodlný; ale nejvíce výletníci se strany

jihovýchodní, od *Hradečné* vystupují ku cíli pouti své.

Volným svahem vine se tu cesta znenáhla na horu. Vůkol na polích a úlehlich, jež pokračují lesu lemují, vidíš hojné balvany, semo tamo povolené. Za dob dřívějších bývalo prý jich tu množství tak veliké, že připomínaly stáda pasoucích se volů šedivých. Rolníci nemohouce skaliska nižádnou silou odvaliti, rozdrobili je, lámajíce z nich kamení ku stavbám, až největší část jich takto z luk a rolí odstranili. Tím více zachovalo se roztroušených, podivných kamenů těch na oněch stráních *Lesu bradelského*, které hustě stromovím jsou zarostly, a vzhůru kráčeje po stinné pěšině, uzříš balvanů těch, kamkoli pohledneš, počtem náramným. Jsoutě velikosti rozmanité, některé zdělí 3 až 4 metrů i více a tu onde zdá se, jakoby schválně na místa určitá byly pohozeny. Zvláště do očí padají takové balvany, které buď, zaraženy jsouce do země, na způsob sloupů strmí, buď ležíce zrovna u cesty a mechem jsouce porostly, jako pohovky umělé k odpočinku zvou.

Milovník rostlin poohledniž se v sousedství balvanů těch bedlivěji; neboť velmi ráda pláží tu rostlina zajímavá a v některých lesích našich dosti vzácná, totiž „plavuň obecná,“ již lid říká též „jelení růžek“ nebo „vidlák.“ Plavuň

příbuzná jest kapradinám; má lodyhu plazivou, položenou a vidličnatě rozvětvenou, zdělí 3 metrů i více; všecku lodyhu hustě pokrývají úzké listy ve dlouhou nitku ztenčené, mezi nimiž na vztyčených stopkách žlutají se válcovité klasy, obsahující sírožlutý prášek, jímž rostlina se rozmnožuje. Prášku toho, jenž v lékárnách „*semen lycopodii*,“ mezi lidem pak „*mechovým semenem*“ sluje, užívá se na zasypávání zapáření a spálení jakož i k rozličným zkouškám fysickým a ku napodobení blesku na divadlech.

Jakmile hloub do lesa vnikneš, ztratí se Ti *Bradlo* za vysokými sosnami decela a nemáš-li vůdce, dobře hleděti musíš směru, jímž jest Ti se bráti, abys *Bradla* se neminul; neboť dobré $\frac{1}{2}$ hodiny vystupuje se cestami i cestičkami lesními a již nejeden výletník pobloudiv lesem odtud vrátil se s nepořízenou. Nás však dobře vedla střelka magnetická i šťastná náhoda; neočekávaně průsekem zakmitla se skaliska ranním sluncem ozářená a brzo na to prodravše se hustým roždím stanuli jsme pod samým *Bradlem*.

Jaký to pohled velkolepý! Uchvacující vidíš před sebou obraz zkázy a zhouby, již příroda sama si připravila, vidíš trosky celé hory, která druhdy pyšně vznášela téměř své ku modré obloze. Nyní rozmetaná a poházená leží tu směsice ssutin a spousta svalin rozdrobených. Zří-

ceniny kupí se na zříceniny: tu velikánský balvan na úlomcích leží skaliska, které pádem svým na drobtý rozdrtil, tu jiný balvan časem z ložiska svého pošinutý již již dolů sřítiti se hrozí. A nad rozvalinami těmi táhne se ve značné zvýši, ostrý kdysi, nyní rozdrobený a rozvalený horský hřbet jako porouchané cimbuří hradní.

Avšak nejvelebnější částí celé té směsice skalisk jest strmina příkrá, jež severní část *Bradla* činí a vrcholem svým až do výše 597 metrů nad hladinu mořskou vyčnívá. I tato část jako veškeré ostatní *Bradlo* z obrovských sestává balvanů na sebe nakupených a podobá se na polo pobořené někdejší věži hradní. A to jest ona strmina právě, již tak daleko viděti po Moravě.

Obešel rozvaliny od západní strany snadno vystoupíš na cimbuří a máš-li dosti odvahy, s nemalým arci namaháním dopneš a dodereš se i nejvyššího temene bradelského. Tu pak otevře se Ti na vše strany rozhled čarokrásný. Na sever do *pradědských hor*, na východ do *Jeseníka* zíráš daleko za *Sovinec*, jenž patřil kdysi slavnému Karlu Žerotínovi, na jih přes starobylý *hrad úsovský* až do *zdouneckých hor* a na západ za *bouzovský zámek* daleko do *českomoravského mezihoří* rozkošné otevírá se panoráma; a v rámci tom nesčíslné patříš osady,

jako na mapě rozložené, lesy, potoky, pahorky a rokliny bez počtu.

V dobách dřívějších, dokud ještě přístup k vrcholu byl pohodlnějším a snazším, stál na samém temeni *Bradla* dřevěný krov po způsobě pavilonu; avšak vichřice, jež děsnou silou dují tam často, dávno již ho rozmetaly, že po něm není památky. Jen hvízdající krahujci a jestřábi jako druhdy obletují neustále vráskovité čelo obra kamenného, památníka to pradávných věků. —

Často již prohozena byla otázka, jakým způsobem *Bradlo* asi povstalo a jakouto silou rozmetány byly kolkolem po svazích ty tisíce mohutných kamenů, jež v každém příteli přírodních znamenitostí podivení budí nemalé, ale najisto zodpovídána otázka ona posud není nikterak.

Zemětřesením, jak mnozí se domnívají, sotva skály bradelské byly ve trosky obráceny. Zemětřesení tak prudké, že i mocné balvany mohlo rozházeti do dálky, nebylo by se obmezilo toliko na horské pásmo bradelské a bylo by více méně zpustošilo celou krajinu okolní, čehož však stopy nejsou pražádné.

Ani takto správně povstání *Bradla* vysvětliti nelze, že prý bylo původně skaliskem velmi strmým a podobami jehel vzhůru se pnulo, a

že proto snadno zubem časů bylo rozdrobeno a poráženo k zemi; nebo jak by se úlomky skalisk tak daleko byly mohly pošinouti od temene, s něhož se sesuly?

Nejvíce tedy pravdě se podobá, že pohoří bradelské od prvopočátku sestávalo ze dvou hornin nestejných, z horniny měkčí a z horniny tvrdší; ona měkčí hornina — snad nějaký sypký pískovec — velmi záhy zvětřala a účinkem vláh a tepla v kyprou prst se rozpadla, kdežto ostatní, tvrdší kusy, v sypké hornině té semo tamo jsouc uloženy, zhoubou časovou nebyly dotknuty. A když pak rok co rok přívaly onu prst na vše strany dolů do údolí roznášely, objevila se konečně živlovzdorná kostra bradelská z velké části na povrchu. Skalnatý vrchol, obnažen byv, z prstnatých boků horských příkro odtud strměl jako stěna do výše, a ony kusy drobených skal, jež dříve tu onde měkčí horninou byly obaleny a zakryty, od toho času — jako jádra ze skořápek vyloupnutá — po různu leží daleko široko po svazích *Lesa bradelského*.

Takto si též vysvětlujeme snadno, že některé balvany jako sloupy do země jsou zaraženy. Balvany ty již původně v měkké hornině tak stály a nezměnily polohy své ani tehdy, když bystriny ložisko jich zvětřelé byly odnesly.

Arci zub času dosud nepřestal hlodati na skalách bradelských, jmenovitě síly vodní působí neunavně, aby dovršily dílo své dokona.

Skály bradelské rozryty jsou mnohými puklinami, do nichž při každém dešti voda vniká, kámen drobí a vymílá, až převislý nebo nakloněný balvan odtrhne se od balvanu a s rachotem do hloubi se sřítí; a když v zimě voda do skalin a rozsedlin vniklá zmrzá, tu ona po známých fyzikálních zákonech podobně skoro účinkuje jako prach střelný, jímž skály se lámou.

Ani blesk také, ani burácející vichřice nešetří obra utýraného; ba i rostlinstvo pracuje k úplné jeho zhoubě, vrývají kořeny své jako klíny se všech stran do rozpukaných jeho boků.

Takto každým téměř rokem na *Bradle* pozorovati jest změny, každá téměř vesna na novo části hradu skalného rozházeny uzří v ssutinách a není pochybnosti, že za málo snad věků *Bradla* pyšné zmizí docela.

Jakkoliv tedy tu přírodní toliko síly práci konaly a konají dosud, lid náš, veden čilou a básnivou obrazotvorností, jinak si vykládá původ *Bradla* a bájí o něm pověsti tyto:

Muž jistý ďáblu duši svou zapsal za tou podmínkou, že v jedné noci a to dříve, než kohout zakokrhá, v místech oněch vystavěn bude

hrad pevný a nedobytný. Ďábel slíbil, že tak se stane, a sotva noc roucho temné rozestřela po krajině, děsný ve vzduchu nastal shon. Čert svolav veliké množství rohatých svých soudruhů, se strašným chvatem měl se k dílu. Se všech končin skaliska a balvany snášejíce, jali se zlí duchové na místě určeném zakládati a stavěti hrad nevidaný: kde jaká skála na horách okolních vyčnívala, silou obrovskou jest odtržena a zanesena na Bradlo rychlostí větru.

Stavba se dařila očividně. Již zdi pyšně nesly se do výšky, již cimbuří dohotoveno, již i věž mohutná nad novým hradem vyčnívala ke blankytu nočnímu. Jen ještě sem tam na místech jednotlivých bylo lekcůs dodati, by hrad zváti se mohl takovým.

Tu však nenadále v osadě blízké kohout zapěl, a ďábel a všecka jeho družina prokletá svíjeli se a vztekem řvali zběsilým. Lhůta určená byla vypršela, podmínka nebyla vyplněna, a kořist ušla peklu. Jakmile ozval se kohoutí hlas, ustali ďáblové okamžitě u snášení staviva a každý z nich opustil balvan tam právě, až kam s ním té chvíle byl doletěl.

Když rozbřesklo se ráno, s úžasem lid užířel hrad veliký, ale nedokončený a kolkolem kamení stavební i skaliska celá rozmetány. Žeť pak hrad zbudován byl mocnostmi pekelnými,

nikdo neodvažoval se v něm bydleti a tak časem zdi strmé rozpadaly prý se v ony zříceniny, které viděti dosud.

Na severní straně Bradlo spod nakupených balvanů viděti otvor podobou pukliny, která do vnitř skaliska se ztrácí. Ode dávných dob lid pokládal za pravdu, že tudyto vniknouti lze do prostranných komnat hradu zasypaného, jež naplněny prý jsou poklady báječnými.

Avšak puklina jest tak těsná, že pro tělo lidské nestačí, ba sotva rámě jí proleze. Ovšem vypravováno druhdy také, že prý na den svatých Filipa a Jakuba u samou půlnoc skály na hodinu se rozestupují a průchod dávají dovnitř. Než, kdož v takovou dobu odvážil by se podzemní pouti? — A přece činu takového prý se odvážila vdova jedna ubohá z Veleboře blízké když nouze a bída dohnaly ji téměř ku zoufalství.

Plačky, klučíka pětiletého tisknouc v náruči, první noci květnové vydala se na cestu a dlouho lesem bloudila za mdlého měsíčního svitu. Konečně uzřela Bradlo před sebou a právě od hradčanského kostelíka zavzněla hodina dvanáctá.

Tu země prý zaduněla děsným praskotem, že dítko křečovitě ručičkami objalo matku kolem krku a počalo zděšeně křičeti. — Ale

žena nelitostně odtrhla dítě od sebe, uložila stranou a jako beze smyslů hnala se do průchodu, který tu z nenadání před ní otevíral se do podzemí.

Dlouho těkala a bloudila prý žena chodbami temnými; ale pokladů hledaných nebylo nikde. Zklamána všecka a zkormoucena jsouc konečně vracela se nazpět. Došedši ku východu ohlížela se po svém jedináčkovi. Ale běda! dítěte tu nebylo. Strach pojal matku nevýslovný: běhala po lese, volala, lomila rukama, než nadarmo.

Tu napadlo jí, zdaž dítě dříve již nevběhlo za ní do bludiště skalního a jako šílená hnala se nazpět ku Bradlu. Avšak, přeběda! Skály již opět byly se zavřely. Spod balvanů viděla nepatrnou jen skulinu, z níž ozýval se úpěnlivý hlas dítěte.

Drvař jeden po několika dnech matku našel mrtvou pod Bradlem. Od té doby prý skála více se neotvírá. Toliko tklivý dětský pláč prý slyšeti vždy za první noci májové.

Brníčko.

Komukoli popráno jest poohlednouti se v okolí zábřežském, navštívití neopomeň blízké zříceniny hradu Brníčka, i dějinami i pověstmi památného.

Od města *Zábřehu* vede cesta úrodnou rovinou, dříve namnoze pokrytou rybníky. Překročiv řeku Moravu, brzo dojdeš do *Leznice*, osady to malebně položené a od jihu i severu ohražené příkrými stráněmi. *Leznice* jest branou krásného údolí, které odtud k severovýchodu horstvem se proplétá.

Tímto údolím, podle šumného *potoka loučkovského* kráčíme dále a urazivše celkem asi 7 kilometrů cesty od *Zábřehu*, octneme se u kýženého cíle.

Jaký to milý obraz spatřuje oko naše! Dole bělá se výstavná, přívětivá dědina, Brné, a nad ní kuželovitý ke mračnům vystupuje vrch, jehož téměř pokrývají chmurné trosky slávy dávné,

trosky to hradu Brníčka. Němo a trudno zírají do kraje roztrhané ony bašty a zdi porouchané a mimovolně zabloudí duch náš v dalekou minulost, kdy bašty i zdi ty ještě nádherou slynuly a leskem.

Od strany polední vede cesta nahoru ke zříceninám, tatáž cesta, po níž druhdy páni Brníčka koňmo jezdívali na hrad svůj. Čím výše vzhůru, tím více ztrácejí se stopy cesty té; ale přece tolik patrné, že vedla až k samému onomu sedlu, která vlastní horu hradní s horstvem severovýchodním spojuje, a a že odtud směrem západním se vinula po hrázi ještě nyní docela značné a na jednom místě hlubokým příkopem přetržené. Zde býval druhdy zdvihací most a brána první zdi hradební.

V pravo od brány této strmíval vysoký a pevný srub dřevěný, po němž nyní arcí ani nejmenší není památky. I ona první zeď zmizela úplně. Zato zachoval se druhý příkop hradební podnes a obkličuje v podobě kruhové celé ono skalisko, na kterém zříceniny hradu vyčnívají.

Ze příkopu vysoko jest ti vylézati po srázném násypu, na jehož hřbetě vystavěny byly druhé zdi hradební, předhradí obkličující kolem. Těchto zdí viděti již jen základy.

Ještě výše byl třetí příkop, přes nějž se též most zdvihací do brány vlastního hradu pan-

ského spouštěl; však ani příkopu toho ani brány nelze více poznati, rumem vše vysoko jest zasypáno.

Značné za to částky zachovaly se z hradu vlastního. Hlavní zdi, místy zvýší 10 metrů stojí ještě a jakkoli nahnuty jsou, vzdorují bouřím a vichřicím, které přechasto tam burácejí.

V severním oddílu zřícenin dobře ještě rozeznati možno dvoupatrový příbytek panský a velmi napravidelná okna jednotlivých komnat. I některých bašt zhouba časová ušetřila dosti, jakož i sklepů, z nichžto jeden na severovýchod až do hradu *Rabštejnu*, tedy na 15 kilometrů, prý vedl pod zemí.

Všecko ostatní rozvaleno jest v rumech nebo zarostlo již bujným trávníkem. Omítka zdi již opadala, nevidíš na nich zdoby nižádné, ani erbů mocných druhdy pánů hradních.

Všecek život, všecka síla uprchly odtud, štěbotem kavek jen a pískotem ostřížů poletujících ozývají se prostory, které dunívaly někdy břinkotem zbraní a pohárů stříbrných. Ale když ostříži a kavky zaletí do blízkých lesův a když i větřík bouřivý umlkne docela, tu zdá se ti, jakoby rumy šedé vykládaly šeptem o dobách minulých.

Brníčko nejdříve vystavěno bylo ve století třináctém. Za Karla IV.. otce vlasti, sídleli na

hradě bratři Imram a Michal z věhlasné rodiny Kunštátů pocházející, kteří však roku 1377. veškeré panství rytíři Mikuláši Moravovi z Otaslavic prodali.

Ku panství tomu patřily tenkrát mimo městečko Brné ještě *Strubšín*, *Medvězí*, *Kamenná pod Bradlem*, *Rohle*, *Obědné*, Benkov čili Venkov a *Medlísk*.

Mikuláš z Otaslavic umřel nezanechav po sobě dědiců, načež páni hradu po delší dobu střídali se neustále. Za válek husitských stáli rytíři s Brníčka na straně katolíků, pročež husité několikrátě krutě na hrad doráželi, avšak dobytí ho nemohli.

Roku 1447. přešlo Brníčko koupí do rukou Jana *Tunkla*, pána na *Zábřehu*, jenž takto dvě značná panství v jedno spojil a ihned *Tunklem* s Brníčka nazývati se počal. Za jeho synů ještě také hrad *Hochstein* i s městečkem stejného jména ku majetku Tunklů byl připojen.

Jeden ze synů Jana Tunkla, taktéž *Jan Tunkl*, pověstí zachoval se v památce lidu podnes.

Již za časů pradávných vlnily se totiž ony rybníky ohromné na pravém břehu řeky Moravy, mezi Zábřehem a Zeznicí, které teprv před nedávnem spuštěny jsou. Za časů našeho krále Jana Lucemburského, otce to Karla IV., následkem strašných lijáků hráze některých ryb-

níků se protrhly a nížiny záplavou zpustošeny kolkolem. Nával povodně byl prý tak hrozný, že celá jedna vesnice, *Zádvořice* čili Závěřice zvaná, zmizela ve vlnách. Stála prý v těch místech, kde před nemnohými lety ještě se leskly zádvořské dva rybníky, a lid si vykládá, že někdy na samém dně jednoho rybníka kus kostelní věže zádvořské i s křížkem lze bylo viděti. Od roku 1447. patřily ony rybníky ku *Brníčku*.

Rečený již, druhý *Jan Tunkl s Brníčka* byl prý velikým milovníkem rybářství a také poddané své všemožně k tomu měl, by buď lovením ryb, buď pletením sítí se zabývali.

Právě tenkrát počala se vysoká hráz mezi oběma zádvořskými rybníky trhati a okolní lid obával se povodně nové. Tu připadlo rytíři Tunklovi na mysl, aby všecky hráze rybníční silnými zdmi dal nahraditi. Nemilosrdně hnal poddaný lid do práce, krutě každého trestal, kdo pracovati se vzpěchoval, až vše bylo dokonáno. Ale lid utýraný proklínal krutého pána svého a Tunkl netěšil se dlouho dílu svému. Zemřelť brzo potom velmi náhle.

Choť jeho přetěžce nesla ztrátu milovaného manžela. Jednou bědujíc v pozdní době večerní — tak pověst lidová hlásá — bloudila na blízku zádvořských rybníků. Tu zděšená spatří nad

temnou hladinou vodní chotě svého, kterak připražen jsa táhne za sebou ohnivý pluh. Oprati drží zlí duchové a bičem Tunkla ženou ku předu, pokřikující neustále: „Bijte toho Tunkla, až by voda žblunkla!“

Když se vdova ubohá probrala ze mdloby ji zachvátivší, volala na Tunkla, čím by duši jeho vysvoboditi mohla ze drápů ďábelských. „Jen tehdy vysvobodíš mě,“ odvětil Tunkl, každý kámen-li, z nichž poddaní moji v potu tváři hráze tyto vystavěli, tam vlastní rukou zanesesh, kde ležel dříve.“ — Zjev zmizel a osiřelá zemanka několik let později umřela v klášteře.

Lid okolní podnes si vykládá, že ještě častěji noční dobou Tunkla bylo viděti nad rybníky.

Podobá se, že tento rytíř Jan Tunkl z posledních byl pánů, kteří na *Brníčku* sídleli a zemřeli; neboť v těch dobách vzal též hrad za své.

Když totiž vypukla záhubná válka mezi slavným králem naším, Jiříkem z Poděbrad a Matyášem, králem uherským, drželi rytíři s *Brníčka* věrně při zeměpánu svém. Za to *Brníčko* od moravských pánů katolických, kteří Matyášovi stranili, obléháno jest, dobyto a zúplna téměř rozbořeno. Stalo se to bezpochyby roku 1469. Z listin současných alespoň tolik na jevo

jde, že léta 1510 *Brníčko* již po delší dobu v ruce leželo rozmetáno.

Od těch časů *Brníčku* lesk dřívější nevrátil se více. Jen jednou ještě na hradě, třebas již rozbořeném, živo bylo opět a hlučno, hlučněji snad než za dob rytířských, když před několiknácti lety v den svatých apoštolů našich, Cyrilla a Methoděje, národní tábor na hradě se odbýval a stateční obyvatelé osad blízkých i dalekých se sešli, aby na místě tom památném porokovali o některých potřebách vlasti a národu milého.

Jindy však bývalo a bývá klidno a ticho na *Brníčku* i vůkol něho. Když od zřícenin rozhlížíš se po kraji sousedním, uzříš toliko tři obce: na jihozápadě část *Leznice*, k severovýchodu krásně položený *Dlouhomilov* a pod hradem pak *Brné*, shora již dotčené.

I vesnice *Brné* má minulost slavnější; nebo jest zjištěno, že bylo *Brné* městečkem ještě mezi lety 1400. a 1596. a že sestávala ze 3 částí, z *Městečka* vlastního, pak z *Brného* a ze *Sluhoňova*. Názvy ty se udržely až po dnešní den; ačkoliv vesnice malá čítá nyní toliko 80 domů a duší kolem 700. Jistotně *Brné* zároveň s hradem *Brníčkem* bylo pobořeno a nevzmohlo se od pohromy té nikdy více dokonale.

Ostatně s temene hory hradní neviděti než hory a lesy, které v úzkém, těsném kruhu

vinou se kolkolem. Však právě tato uzavřenost údolí, v jehož středu památník strmí minulosti tak divné, neobyčejně působí na každého, kdo krajinku tu navštíví.

Mrtvé ticho jímá kraj; nic nebrání, celou duší zadumati se v časy dávné a nerad zajisté loučíš se se zříceninami, které, ač nepatří k nejrozsáhlejším na Moravě, doživotně potrvají Ti v paměti.

Výlet na Praděd.

I.

Bylo začátkem měsíce srpna a ráno rozkošné, když vlak unášel nás od staroslavné *Olomouce* na sever. Mimo radost jarou, již za počasí příznivého v srdci vzbuzuje společný výlet každý, blažil nás ještě zvláštní jakýsi pocit srdnatosti, že konečně přece jednou odhodlali jsme se, slezti nejvyšší horu moravskou. „Tak dlouho s vysoka, milý *Praděde*, pohlížel jsi na nás hrdopyšně; avšak posléze přece do-
dozráli jsme na tebe“, toť asi byla myšlenka, která opět a opět připadala nám, a v duchu vítězně vykračovali jsme si již po temeni přemoženého velikána.

Však také byl nás výletníků počet dosti značný. Kromě maličkosti mé účastnili se výpravy ještě dva učitelé, soudruhové moji, z nichž učitel přírodopyscec nemálo těšil se na kořist rozličnou ze všech tří říší přírodních, kdežto

učitel jazykozpytec nedočkavě připravoval se na okamžik, kdy slunce východ s Praděda budeme pozorovati. Čtvrtý z nás starších výletníků byl spřátelený s námi tiskař, člověk roztomilý, jehož neúmorný vtip a žert po celou výpravu udržoval nás v náladě co nejveselejší.

Vedle, ve druhém oddílu vozu železničního těsně při sobě sedělo několik hodných studentů větších, které schválně na výlet jsme pozvali, bychom způsobili jim radostnou zábavu a poučení zároveň, jakož sluší a patří se o prázdninách.

Již zrakům našim zmizel *Svatý Kopeček* i rychle přešli jsme kolem hutí Klajnových ve *Štěpánově* a přívětivými doubravinami hučel vlak dále k nádraží *litovelskému*, jehož severní okolí do sebe má vnady nemalé.

Na levo v dáli na pahorku strmí tupá věž kostela *medelského*; tu *Unčov* věžatý malebně rozkládá se při úpatí *Jeseníka* a ještě více na východ *Sternberk* bělá se kolem zbořeného již napolo hradu jasného reka Jaroslava, kdežto na hoře, na samé pláni jesenické prokmítává cimbuří, zdobící hrad mocných druhdy pánů ze *Sovince*.

Za málo minut projeli jsme *doubravou novozámeckou*, za níž otevírá se tak zvaná *menší*

Haná, která na sever až k *Šumberku* sahá a jak úrodností tak krásou slyne přírodní.

Hned za *Litovlí* rozhled jest velmi půvabný. V levo viděti nejzazší vrchy malebné vysočiny *drahanské* s hradem *bouzovským*, jakož i *mezihoří českomoravské* až daleko za *Třebovou moravskou* s *mírovským* zámekem; v pravo na nevysokém vrchu vévodí památný zámek *úsovský* a za ním k nebi modrému vyčnívá známé nám již *Bradlo*. V pozadí pak téměř své ploché zdvihá *Sněžka kralická*, kdež *řeka Morava* se rodí a více na sever ke mrakům se nesou zamžení obrové *hor pradědských*.

Kdož divil by se, že my poutníci, utekše sotva městskému vedru a prachu, nemohli jsme dosti nadívati se na utěšený ten rozhled, že nemohli jsme se nadýchatí dosti vonného vzduchu, jenž vystupoval s lučin zelených a s polí, která vůkol vlnila se zlatými klasy.

Nežli jsme se nadáli, zahvívdl parní stroj na nádraží *zábřežském*, kdež dvě hodiny bylo nám čekati na *šumberský* vlak. O polednách ze *Zábřeha* dále ujížděli jsme ku *Sobotínu*.

Tu již vlastní cíl výletu byl nám před očima neustále. A věru jest to unášející, velebný pohled od *Zábřeha* na severovýchodní stranu. Dole fialovými, výše čistě modrými odstíny zahaleny jsouce, z údolí zeleného pyšně vzhůru

strmí horské boky *skupiny pradědské*, až pak na hoře ostrými rysy končí se její lysá temena a mdle jen prorážejí ovzduším.

Ačkoliv v tu stranu zraky naše obracely se nejvíce, přece neušly nám památnosti jiné, kolem nichž jeli jsme ku předu.

V pravo nad *Leznici* viděti trosky šedé hradu *Brnička*, kde *Tunkl* pověstný sídlal a v údolí samém přadelna *sudkovská* na sebe poutá pozornost. Na levé straně přívětivě kyne probudilý a statečný *Postřelimov*, kdež ve kryptě zvláštní 300 let již chovají se 4 mumie nebožtíků, kteří pocházeli ze hraběcí rodiny pánů z *Bukurky*. Ještě památnější jest *Bludov*, ležící něco dále na severovýchod; nebo tam odpočívá nejslavnější státník moravský, *Karel ze Žerotína*, slavné paměti. *Šumperk* zase mile překvapuje výstavností a rozkošnou polohou, tak že ne nadarmo „Vídni menší“ sluje.

Bylo ke druhé hodině s poledne, když dorazili jsme do *Sobotína*. Tam končí dráha železná; dále tedy bylo nám pouť konati pěšky.

Ze *Sobotína* na sám *Praděd* jest sice toliko 16 kilometrů cesty; ale poněvadž zároveň více než 1 kilometr do výšky musí se vylízati, trvá pouť dobrých 6 až 8 hodin, nemá-li výletník unaviti se na úmor.

Nebylo tedy naděje, že ještě týž den dojdeme až na *Praděd*. Proto po krátké poradě rozdělili jsme si cestu na dvě: toho dne ještě před soumrakem vystoupiti umínili jsme si až ke Klajnovské *myslivně Františkově* od Sobotína asi 10 klm. vzdálené; tam hodlali jsme nocovati a na druhý den za ranního šera a možná-li před slunce východem dostati se na téměř *Praděda*.

Především arci řádně na cestu posilnili jsme se vydatným obědem, který v hezké zahradě hostinské „u hutníka“ chutnal nám dvojnásobně.

Poněvadž času bylo ještě nazbyt a polední vedro bránilo vydati se na pouť namahavou, poohledli jsme se zatím po *Sobotíně* samém.

Ves *Sobotín* položena jest při potoku rudoltickém, který nedaleko osady ústí do řeky *Merty*, jež zase do *Děsny* padá blíže *Petrova*. Sobotín, čítaje 200 domů a na 2000 duší, daleko roztažen jest po těsném údolí, jež odevšad horami jest zataraseno mimo stranu jižní, kdež otevírá se směrem k *Losínu*. Kolkolem na příkrých stráních šumí lesy hojné a také v osadě samé zelená se tolik stromoví, že Sobotín místy činí dojem krásného parku, z něhož vynikají zvláště farní kostel a pěkná škola nová.

K východu ve výšce nebetyčné viděti nad lesnatými stráněmi rozpukané čelo *hory Bří-*

dliska, jež má ráz již pravých velikánů skalních.

Nejvíce arci v *Sobotíně* zajímaly nás hutě Klajnovské, v nichž po přednosti shotovují se věci železné, sloužící potřebám železničním, jakož i železné části rozličných strojův a hřebíky. Po bliž hutě kyne neveliký sice ale hezounký park četnými záhony květnými, s rybníkem a vodotrysky. V pozadí bělá se zámček rodiny Klajnovské. Nade vraty viděti významný odznak Klajnů, totiž tři bratrské ruce vzájemně se tisknoucí. Nemůže věru býti erbu krásnějšího a tento zajisté jest pravým obrazem, kterak chudobná druhdy rodina prací a podnikavostí tří *svorných* bratří za dobu krátkou domohla se jmění velikého a zasloužené úcty a vážnosti všeobecné.

Humoristický dojem činí jeden občasný vodotrysk, umístěný stranou ve křovině stinné. Zobrazen tu litinou železnou sedlák, kterak nestřídmost splácí — trpce.

Teprv po třetí hodině odpolední počali jsme svůj pochod na *Praděd*.

Kus před námi brali se naši studenti. Veselé zpěvy jejich mile ozývaly se v těchto horách a lesích druhdy žerotínských a nám chodcům starším přidávaly dobrého rozmaru a vytrvalosti při vystupování, místy dosti obtížném.

Spíše jsme s sebou neměli; bylo nám řečeno, že v *myslivně Františkově* ještě nikdo hlady neumřel a *Karlovy lázně* ve Slezsku, kam na druhý den v poledne hodlali jsme dorazit, také ve příčině té upokojovaly nás dokonale. Zato opatřili jsme se náležitě svrchníky a pláty; nebo na *horách pradědských* vždy takořka fučí ostrý vítr studený a není radno na hoře trvati v šatě lehkém, zvláště tomu ne, kdo unavující chůzí se byl upotil.

Na *Pradědu* ještě v červnu pravidelně sněhu bývá dost a dosti a v říjnu hořejší pláně jeho zasypány jsou zase sněhem novým, tak že vlastně jenom tři měsíce červenec, srpen a září hodí se na výpravy, jako byla naše. Za měsíce srpna jest na pláních pradědských nejpěkněji a poměrně také nejtepleji, ačkoliv i tenkrát, jak již dotčeno, opatrnosti třeba.

Nejbližším cílem pochodu našeho byly *Teplice*, poslední to osada v tu stranu pod *Pradědem*. Poněvadž Sobotín 396 m. nad hladinou mořskou jest vyvýšen a poloha *Teplic* 530 m. vyvýšenosti prosté nepřesahuje, bylo nám tedy tuto prozatím vystoupiti vzhůru jen 124 m. a to cestou ne celé 3 kilometry dlouhou, čehož za 1 hodinu dokázali jsme statečně a tím snáze, poněvadž ze Sobotína do *Teplic* vede silnice pohodlná a líbezná lučiny vůkol řeky *Merty* a

velkolepé stráně v pravo a v levo cesty chutě přidávají k pochodu.

Teplice pod *Pradědem* jsou vzorem roztáhané vesnice horské. Ačkoliv osada nečítá než 200 domků a 1400 duší, přece ztratí se dobrá hodina, nežli chodec od první chaloupky do-, stane se k chaloupce poslední.

Zataraseny jsouce odevšud vysokými horami, *Teplice* velmi malebně rozkládají se v přetěsném údolí, jímž hučivá *Merta* ku *Sobotínu* pílí. Přívětivé chýže vůkol, jako poduškami zelenými stromovím obličené mile nesou se výše níže na stráních po obou březích potoka.

Lokální kostelík, škola a myslivna panská činí jádro obce, jejížto obyvatelé pracně živí se obděláváním svahů srázných, drvařstvím, tkalcovstvím a též dobýváním rudy železné. Avšak přes všecku pilnost obyvatelstva často asi bída navštěvuje údolíčko to romantické. Děťátka, jež tu onde na trávníku nebo v písku si pohrávala, byla jaksi bledá a nabubřelá v obličejích nápadně a také větší děti smutně pohlížely na nás, když kolem jsme se brali.

A přece zvrhlé soudnictví tmářského století XVII. i v této chudičké vsi našlo 5 čarodějnic, které za let 1679.—1683. zakročením panského úřadu v *Losíně* byly upáleny na hranicích; o čemž později výmínka stůjž obšírnější.

S hrůzou a studem vzpomínající oněch smutných časů, urychleným krokem opouštěli jsme Teplice.

Odtud společnost naše o jednu osobu byla četnější; nebo neznající cesty, vyžádali jsme si na teplickém revírníku vůdce pro další pochod. Byl to mužik více než šedesátiletý, ale horalec statečný, který hbitostí svou nemálo nás zahanboval. Ačkoliv vzpírali jsme se, všechny naše pláty a svrchníky naložil si na bedra, pořád byl kus před námi a my nestačili naň pokřikovati, aby stařec nám mladším tak neutíkal.

Cesty ten den měli jsme před sebou ještě asi 7 kilometrů a to cesty dosti obtížné; vždyť *myslivna Františkova*, kdež hodlali jsme nocovati 597 metrů nad Teplicemi jest vyvýšena. Ovšem že tehdy málo dbali jsme obtíží všelikých, když pořád ku předu a vzhůru brali jsme se cestou rozkošnou.

Za Teplicemi údolí již pořád jest velice úzké a těsné. Dole ve žlebě brzy v pravo, brzy v levo od cesty hučí a bílou pěnu vrhají šumí Merta neunavená, kdežto po stranách hrdě pnou se příkré svahy horské, poněvíc lesnaté.

Poněvadž *žleb Mertin* jest velmi klikatý, skládá se vlnadné údolí toto ze samých kotlin, z nichž jedna ke druhé se řadí skoro nenadále. Již zdá se Ti, že údolí na slepo jest ukončeno

kolmou takořka strání, tu obrátí se cesta křivolaká a zrakům otevírá se opět nová kotlina rozkošná, což opakuje se napořád.

Rozumí se samo sebou, že širšího rozhledu tu není žádného. Úzký jenom pruh nebe modrého viděti nad temeny hor, ježto údolí lemují a z nichž v pravo *Břidllisko* 1380 m., *Jelení hřbet* 1258 m. a *Máj* 1365 m., v levo pak *Hora rudná* 914 m. a *Hüttelberk* 1242 m. jsou nejvyšší.

Když jsme hodně již byli popošli ku předu, jásavým pokřikem oznamovala nám naše četa studentská, že narazili jsme na znamenitou kořist mineralogickou. A skutečně! Cesta sama, po níž jsme putovali, na jednom místě a pak dále ještě štěrkována byla kamením tak pestrým a krásným, že líto nám bylo nohou šlapati po něm. Soudruh náš, přírodopysce, arci ochladil nadšení chasy mladé vykládaje, že není to než štípaný kámen svorový, složený hlavně ze slídy a křemene. Avšak kameny leskly se tak překrásně a tolika barvami: šedo, žluto, hnědo, červeno a nazelenale míhaly se tak lákavě, že studenti po tuctech úlomků jako dlaně velikých strkali do kapes, pokud stačily. Ovšem později, když slízali jsme příkré svahy, pomálu zase a se zármutkem odhazující kámen za kamenem, ulevovali si podle možnosti.

Nejvzácnější kusy ovšem v kapsách zůstaly přec: a bylo by věru hříchem *s pradědských* hor domů {nedonéstí žádné památky nerostné; vždyť celé okolí Praděda, zvláště pak obec *Maršová*, okresu *víznberského*, jsou pravou Kalifornií moravskou.

Mát věc příčinu tu, že v horách pradědských několik vrstev zemských různého útvaru vyniká na světlo denní. Na západě rula převládá, smíšenina to křemene, slídy a živce, uprostřed na povrch se dere svor, kdežto na východě nejvíce ukazuje se břidlice smíšená ze slídy, křemene, živce a mastku. Proto také všechny odrůdy zajímavých útvarů těchto vůkol nalézají se tak hojně, zejména: slída krásná všech téměř barev, různobarevný křemen, překrásné kusy kyzu krychlového čili pyritu, granáty ve svoru zapečené, chrysoberyl, turmalin a j.

Zvláště doporučuje se pilně roztloukati valouny ve šterku říčním obsažené; nebo takto nejsnáze narazíme na nerosty nejenom velmi různé nýbrž mnohdy i dosti vzácné.

Pro milovníka rostlin arci hlavní pastva nastává teprv až na nejvyšších, bezlesých pláních pradědských; přece však i v údolí Merty již pozorovati lze lekcůs zajímavého. Nejvíce líbil se nám modrokvětý „oměj Šalomounek“ podle cesty rostoucí tu i tam přebujně. Jinde na Mo-

ravě jedovatá rostlina tato pěstuje se v zahradách; na horách pradědských roste divoko a to náramně do výšky, poseta jsouc hustě střešníčky modrými.

Mile vedle oměje nesou se košíky „lýkovce lékařského“, jenž takéž jedovat jest. V čas našeho výletu bylo lýkovci arci již dávno po květu; ale za to větvičky jeho hladké pod chocholy listovými plny byly plodů červených a popobných velmi perlám koralovým.

Než, nejkrásnější zdobou rostlinnou údolí Mertina jsou husté, stinné lesy, jejichž temný šumot jako daleké ohlasy varhan vážně pojí se v jediný akord s hukotem Merty dovádivé.

Zajímavo jest seznati lesů těch poněkud důkladněji; nebo tuto není jako jinde na pouhé vůli revírníku, jakým stromovým stráně zarůstají; tu rozhoduje již vyvýšenost a změněné jí podnebí.

Nejvíce — a sice dvakráte tolik než všech ostatních — jest lesů sestávajících pomíchaně ze stromův i jehličnatých i listnatých. Lesů pouze černých čili chvojných jest mnohem méně a nejméně lesů listnatých čili zelených. Stromové zelené tu zastupuje nejvíce buk, málo naskýtá se javorův a jilem. Černý les tvoří zvláště jedle méně jest smrkův a modřínů jen poskrovnu Borovic neviděti téměř nikde.

V údolí samém a na spodním úpatí hor nejčastěji jsou lesy černé, ač neveliké rozsáhlosti; i v těch vyskytuje se modřín. Výše na svazích černají se lesy smrkové a jedlové, jichž jest velmi mnoho. Ještě výše viděti přerozsáhlé lesy míchané z jedlí, bukův a smrkův a docela nahoře řídké háje smrkové, nad nimiž pak již žádné stromoví neroste. Tam naskýtají se již jen nízké keříky a traviny bujné.

Meze ona, nad níž žádných stromů více není, v horách pradělských dosahuje výšky 1180 m., místy až 1380 m. nad hladinou mořskou.

Poměrně nejvýše rostou jedle, buk a smrk. Jednotlivé stromy jedlové nacházejí se ještě ve výši 1000 metrů, ale již nedaří se jim valně. Jednotlivé buky ještě o 150 m. výše viděti na stráních; avšak nemají tu již vzezření obyčejného. Jsoutě nápadně nízké, posléze toliko zakrslé keříky; listy jejich hustě sedí při sobě a jsou kožité, peň pak a větvice popukány a náramně mechem a lišejníky zarostly.

Také smrk od 1000 m. vzhůru počíná zakrňovati, než sahá přece ze všeho stromoví nejvýše. Pravda, že docela nahoře, ve výši asi 1300 m. podobu má velice změněnu. Jest úplně nízký, vršek mívá omrzlý, jehličí krátké a haluzí šikmo přitlačeno až k samé zemi. Na straně

pak severní, odkud víchr mrazivý bouří nejčastěji, nemá větví pražádných.

Poněvadž majetníkům okolních hájemství záleží na tom, aby možná-li, stráně horské ještě výše lesem zarostly, proto až docela nahoře žádné štomoví se nekácí a smrkům, v tomto pásu rostoucím, dostává se štěstí u nás dosti vzácného, že nesejdou ze světa pilou ani sekerou drvařskou, nýbrž smrtí přirozenou, starobou, ba i po smrti kostry jejich tu strm ještě mnoho let, rozsochaté a sluncem vybledlé, až posléze hniloba je porazí a víchr rozmetá daleko.

Kde několik takových stromů nebožtíků se bělá blízko sebe, mimovolně připomínají nám, dívajícím se na ně, báječné lesy z podsvětí děsného.

Moravský přírodopysce dr. *Kolenatý* přesvědčil se podle vroubků ročních, že stařečkové tito smrkoví z pravidla dosáhnou věku více než 200 let.

Zvěře lesní jest v *horách pradědských* hojně. Nejednou tehdy hlouček srnů před námi přeběhl přes cestu, nebo prchaje plaše houštím se mihl. Výše na stráních a ve vysokých žlabech pásá se také mnoho jelenů. Ti arci jsou velmi plaši a opatrní a nebylo tedy divu, že ani jeden

pyšný paroháč, král ten našich hvozdů, neobjevil se poblíž hlučné a veselé naší společnosti.

Dříve než jsme se toho nadáli, rozestřel se po hlubokém údolí, jímž jsme si vykračovali, stín a mlhy modré od Merty počaly vystupovati.

Čela strání východních ovšem déle ještě rděla se rudými paprsky zapadajícího slunce; ale proto přece obávající se, aby noc na cestě nás nepřekvapila, pochod svůj jsme urychlili.

Minuvše několik uhlíren a milířů doutnajících, za soumraku večerního dorazili jsme konečně v ta místa, kde žleb řeky Merty zavírá se srázným úbočím horským. V pravo viděti horu *Máj*, v levo stráň, velmi příkrou to *Krýchu*, na níž jako hnízdo orlí vysoko *myslivna Františkova* jest vystavěna. Přímo před sebou patřiš strmý taktéž svah, kterým *Krýcha* a *Máj* spojeny jsou. S vůkolních těchto strání jako bílé pentličky řinou bublavé potoky pramenité, z nichž pak dole na žlabě Merta řeka se sbírá.

Celé zákoutí to horské nad míru jest vnažno a malebno a nemohli jsme se na ně ani nadívat. Kdyby některá uhlírna byla bývala blíže, snad tuto byli bychom přenocovali.

Ale nic naplat. Nebylo tu přístřeší ani spíže, tak tedy přes všecku unavenost bylo nám vyhlédati na krkolomnou *Krýchu*, abychom se na noc dostali do myslivny.

Toto vystupování jest nejpeprnější kus celé cesty na Praděd, ač trvá jen asi $3\frac{1}{4}$ hodiny; a nám bylo tím krušnější, poněvadž několikahodinnou poutí nemálo byli jsme již umdleni.

Jako had klikatě cestička vine se vzhůru na Krýchu a to pořád lesem hustým, jenž za pozdní té doby balzámovým zápachem naplňoval ovzduší. Pravda, že málo tehdy té přírody krásné jsme si všímali; zajedno bylo již přítmi a žaludek náš také čím dále tím větší urputností hlásil se ku právu svému.

Když konečně po dlouhém, namahavém vystupování dostali jsme se až navrch na Krýchu, přivítal nás prudký víchř severní, o němž dříve dole v údolí nic jsme nepozorovali. Dobře ještě, že hustý les chránil nás před hučivým návaem buranu. Našemu zkušenému vůdci víchřice dokonce se nelíbila, ač neříkal nám proč.

Volně putovali jsme ještě $1\frac{1}{4}$ hodiny po lesnaté, rovné *pláni krýšské*, až za šera již nočního, před devátou hodinou, octli jsme se u *myslivny Františkovy*.

Byli jsme tomu rádi od srdce, potřebni jsouce jak odpočinku, tak posily měrou vrchovatou.

Avšak nemohli jsme nerozhlednouti se ještě s vyvýšeného stanoviska svého.

Jako temnomodrá stěna ve mrákotě noční tanul před námi Praděd obrovský na straně severovýchodní. Mdle jenom rysy jeho odrážely se od blankytu azurového, na němž první hvězdy počaly se trpýtit. Na temeni pradědském byla té chvíle právě jakási společnost; nebo sršíce jiskrami různobarevnými a ohněm pestrým, odtud prskavka za prskavkou vystupovaly k nebi nočnímu, čímž celý obraz horský nabýval vnady ještě větší. Našeho přátelského a hlučného „na zdar!“ výletníci oni pozdní arci neuslyšeli pro dálku přílišnou a za chvíli také i poslední ohňostroj uhasl v čiré tmě.

Vešli jsme do myslivny.

Myslivna Františkova jmeno má od baróna Františka Klajna, který, jsa majetníkem okolních lesů, na Krýše ji postavit dal ku pohodlí svému a hostí svých, když lovem se baví v pradědských hvozdech. Myslivna skoro celá jest dřevěná a sestává ze dvou jizeb a kuchyně. Mimo to opodál stojí kolna a chlív, v němž chová se kravička a několik koz.

Zimní dobou, po celých 7 měsíců, chaloupka bývá neobydlena a opuštěna docela. Vždyť všecko vûkol zasypáno jest tehdy ohromnými spoustami ledu a sněhu, tak že by obyvatelé na mnoho a mnoho neděl odloučení byli ode všeho světa. Teprv když jaro v údolích počne se ote-

víratí a snít alespoň na nižších stráních již roztál, ubytuje se v myslivně té hajný se svou rodinou a má tu pak rezidenci krásnější a romantičtější, nežli kdo představití si dovede.

V bednách po bocích hlavní jizby uschováno jest pěkné stolní náčiní a nádobí pro hosty vzácnější, několik pohodlných postelí pořád připraveno a vůbec pamatováno na mnohé věci ku pohostinství patřících. Sklep vydlabaný ve skále lecjakou chová lahůdku, zejména vždy víno chutné a pivo. Vody pak čisté jako křišťál a ledu studenší prýští se poblíž pramenů několik.

A poněvadž lidumilný baron Klajn přeje si, aby také ostatní obcenstvo příležitostně si tu mohlo pohovětí a občerstviti se, zásoben jest hajný vším, na čem výletníci rádi si pochutnávají, a poskytuje, co má, s ochotou a za ceny velmi mírné.

Čtenář laskavý uznamená již, že dorazivším nám konečně o 9. hodině večerní do myslivny bylo hej! Uvítali nás převládne a všeho, co skromné srdce ráčí, bylo boží požehnání.

Vyhladovělému výletníku někdy i kůrka suchá a hlt čerstvé vody bývají požitkem vzácným; jak to teprv hostina královská, olympská, když se unaveným, lačným poutníkům dostane zvěřiny chutné, másla jako mandlí, kávy všech káv a piva znamenitého.

Pochutnali jsme si, pohovořili a blažení jsouce a spokojeni se sebou i se světem ulehli jsme konečně k odpočinku: my starší v jizbě na lůžku, studenti na hůru do sena.

Dřevní Řekové a Římané přidržovali se pověry, že někdy není neštěstí tak blízkým, jako tehdy, když lidem štěstí přeje, když dobře jim nejvíce. Tenkráté průpověď ta na nás vyplnila se dříve, nežli jsme se toho mohli nadáti.

Sotva Morfeus, okřídlený to bůh spánku, vznesl se k nám a podobou vlnadných snů radosti zítřejšího výletu jako obrázky krásné nám ukazovati se jal, již v nivec obracela se všecka naše naděje.

Praděd hněvivě čelo své zatáhl chmurami a z těch mžikem rodily se mraky nové a jako černé příšery noční rozlízaly se po nebi, které brzo všecko jimi bylo zastřeno. Vichřice, jež dříve docela byla utichla, znovu rozzuřila se jako pravá lítice, tak že myslivna Františkova všecka počala se chvěti, krovy stenati a okenice bouchati nehorázně.

Když hřmotem tím vyrušení byvše jsme procitli, šlehal také již prudký liják do oken a Meluzina hvízdala a pískala jako o vánocích.

Rozumí se, že bylo to překvapení pro nás žalostné.

Než člověk těší se, jak může. A také my jsme si jak mohouce dodávali mysli dobré. Ten z nás velebil osud příznivý, že nepohoda strašná nezastala nás na cestě, onen zase těšil sebe i ostatní, že do rána nebe jistě se vyjasní. Tak pomálu všickni zase jsme se upokojili a hleděli usnouti nanovo.

Ale po chvíli vyburcovala nás deputace studentů, kteří přišli se tázat, nebojíme-li se, že celá myslivna sápadým buranem se povalí a skutálí dolů do údolí Mertina? neboť prý podkroví praští a nahýbá se povážlivě. Avšak hostitel náš, hajný, přišed též do jizby dušil se, že myslivna bez pohromy bouří mnohých horších přečkala na sta, načež mladí naši páni srdnatě zase na hůře zalezli do sena.

Než, zároveň hajný vytasil se se zprávou jinou, se zprávou nám starším noclehářům dosti nemilou. Vypravoval nám totiž, že již po několik dní hlouček revírníků klajnovských ve vůkolních horách honí jeleny; jestli déšť nějakou hodinu potrvá, jistotně prý lovci zanechají noční čekané a přichvátají do myslivny, aby oděv si usušili a se vyspali; stane-li se tak, tu prý vylézti musíme z lůžek a spokojiti se snoclehem na slámě, kterou brzo po té hajná v jednom koutě jizby počala rozestýlati.

Co bylo dělati? Ve vrchnostenské myslivně

úředníci vrchnostenští vším právem jdou před nahodilými vandrovníky. Těšili jsme se jediné tou nadějí, že pršeti přestane a lovci nepřijdou. Avšak déšť potrval a lovci dorazili konečně.

Byla asi jedna hodina s půlnoci, když několik pádných pěstí do myslivny se dobývalo, což pro nás bylo znamením, abychom vyskákali s teplých postelí a na slámě schoulili se pod pláty. Když světlo bylo rozžato, hřmotně devět Nimrodů vousatých a mokrých jako myši vešlo do jízby; poněvadž tvářili jsme se v zoufalství svém, jako bychom spali, nevšimli si nás páni myslivci valně. Povečeřeli či vlastně posnídali a hovořili k malé radosti naší ještě dlouho, nežli ulehli taktéž. Z hovorů jejich nejméně líbilo se nám prorocví opět a opět pronesené, že déšť potrvá snad několik dní.

Tak rána osudu protivného za ranou dorážela na nás nemilosrdně. Jediné útěchy ještě nacházeli jsme v myšlence, že mnoho ve světě proroků falešných, jak v samém písmě svatém psáno.

Ale, když ráno se rozbřesklo, prozatím „vále!“ jsme dávali všem všudy výletům i Pradědům.

Nepršelo sice, nepršelo alespoň shůry, jako bývá obyčejně; avšak proto nebyla nepohoda pro nás o nic menší. Byli jsme totiž — myslím, že poprvé za života svého — ve mračnech sa-

mých, z nichž dole v údolí jen jen se lilo. Mračna ta jevila se nám podobou husté, bělavé mlhy, která až na 8—10 kroků bránila všemu rozhledu a oděv rosou silnou močila. Před okny bylo viděti jako svislou oponu barvy světlošedivé a podobněž nahoře, nad myslivnou visel strop z mlhy urobený.

Všickni my i s chaloupkou byli jsme jako zavření ve velikou vaječí skořápku; o světě ostatním, o horách pradědských a jich hvozdech, ba ani o nejbližším okolí nebylo vidu, nebylo sledu.

Když z myslivny vyšedše úkaz ten přírodní a nám docela nový důkladněji jsme pozorovali, cítili jsme, kterak mraky o nás se trouce a zanechávající po sobě stopu vaskou na šatech, obličejích a rukách našich, odtud kvapí směrem jižním. Pokročil-li někdo přes 10 kroků ku předu, zmizel zrakům našim, jako by za nějakou stěnu byl se ukryl a také hlas jeho bylo slyšeti mdleji, nežli ze vzdálenosti takové se ozývá za jiných okolností. Některým ze studentů podivné toto „schovávání se“ tak počalo se líbiti, že utíkali hodně daleko do mlhy; ale když jeden z nich zabloudiv, sotva ku myslivně trefil nazpět podle hlasů našich, zanechali jsme hry té docela.

Hajný vypravoval nám, že ani tomu, kdo důkladně hory pradědské zná, nesnadno za po-

časí mlhavého pouštěti se do dálky; on sám prý, když někdy náhle mlhy nastaly, shledávaje po blízkých stráních kozy zvonky opatřené, pro jediný krok neopatrný skutálel se nejednou po svahu dosti hluboko. Jednou prý za počasí mlhavého jalůvka, o samotě se pasoucí, jím se ztratila; ačkoliv pečlivě po ní slídili, nikde zvonce, jenž hlavně pro takové případy dobytčatům na hrdla se věsívá, slyšeti nebylo ani dosti málo. Když se pak po dvou dnech vyjasnilo, tu prý napřed zvonec našli s přetrženým nákrčníkem, opodál pak v bahnitém rašelinisku, jenž sluje *celikým jezerem*, jalůvka celá byla zapadlá a udušena.

V rašelinistích takových, jichž na horách pradědských podobou luk krásně zelených vyskytuje se několik, také prý již mnozí neopatrní výletníci uvázli a stěží jen byli zachráněni.

Nejednou prý se též stalo, že chodec osamělý, mlhami na cestě byv překvapen, od stezky zabloudil a více jí nenašel, když nepohoda potrvála více dní, vysílen nedostatkem potravy a skřehlý vlhkem a zimou zahynul bídně.

Vedle zimy, sněhu a deště tedy také mlhavé počasí nemálo znesnadňuje putování v horských těchto končinách.

Brzo hospodyně do jizby volala nás ke snídání. Znameníť káva, již snad nikde není rovné,

a chléb s máslem, skvrnitým jako mramor žlutý, chutnaly nám tak výborně, že nejednou do kuchyně jsme volali „repete.“

Tehdy také blíže seznámili jsme se s revírníky, kteří tu s námi nocovali. Ostatně vypravovali nám leckterou příhodu a nehodu, jakých kdy na Pradědu zakusili.

K naší otázce, zdaž přes den snad se nevyjasní, odpovídali lovci jednomyslně, že po několik dní nelze očekávat pohody a že prý nejlépe bude, když se vrátíme domů a někdy jindy výlet podnikneme znovu. Oni prý také ještě celý týden hodlali zůstat v horách; ale pro nečas, jak se ukazuje, téhož předpoledne prý ještě se rozejdou, nežli snad horší počasí nastane anebo dokonce bouře přikvapí veliká.

To byly pro nás výletníky zvěsti přesmutné, ale přes to vše nemohli jsme se nijak ještě vpraviti do myšlenky, že nezdar veškeré výpravy naší již jest neodvratným. Vzdorujíce té chvíli osudu, po krátké poradě na tom jsme přestali, že třebas den, dva počkáme v myslivně, až mraky se rozejdou a my pak za pohody lepší výlet řádně budeme moci ukončiti, jako jsme si umínili.

Než, tu hajný škrabaje se za uchem, slovo přejal nesměle a odhalil nám pravý stav věcí, stav to dosti povážlivý.

On prý pro návštěvy, jako z pravidla bývají, vždy dosti byl zásoben potravinami, ale tentokráte prý nahrnulo se nás na ránu čtvrt sta, tak že, co bylo ku snědku, snědli prý jsme již všecko.

Vyčítal nám, že chleba nemá více ani sousta, masa, cukru a mouky taktéž ani prášku. Jediné by prý nám mohl sloužiti dobrým hrachem, mlékem, hořkou kávou, pivem a vínem, ostatek však ničím. Do příštího rána že prý by snad zaopatřil něco spíše čerstvé z *Teplíc* nebo z *Víznberku*, ba snad ještě do večera, ale poněvadž nastati může počasí mnohem horší, že ani to nám nemůže zabezpečiti najisto.

Tak jsme tedy s listinou svou byli u konce!

Na milé půdě moravské hrozil nám nenaštěhle hlad zlobou svou, nehodlali-li jsme vzdáti se svých nadějí anebo spokojiti se s hořkou kávou a hrachem! Kdo za takových okolností nazýval by nás zbabělci, že konečně, sklíčení jsouce na mysli, přece jen nastoupili jsme osudnou cestu zpáteční.

Avšak i ta nebyla ani snadná ani pohodlná. Kus cesty ještě mlha činila nám nebezpečnou překážku a rádi jsme byli tomu, že revírníci, přijavše nás mezi sebe, jistěji hlouček náš dolů vedli, nežli by vůdce náš byl dovedl samotén.

Čím níže sestupovali jsme po *stráni krýšské*

do údolí *Mertina*, tím více sice mlha mýjela, avšak tím hustěji a prudčeji za to pršelo, tak že konečně promoklé pláty a svrchníky více byly k obtíži nežli na ochranu.

Bylo po všem! Z dešperace samé a protože málo kdo po cestě hovořil, pořídil jsem zatím v duchu přepracování „Cesty z námluv“, jejížto druhá jmenovitě sloka osudu našemu odpovídala velmi dobře:

„S Praděda když šli jsme dolů,
tu, ach, pršelo :
promokli jsme až na kůži,
to nás mrzelo ;
zkazili si nové šaty,
to od hlavy až po paty,
a domazání přišli domů
hůř než s roboty.“

Hoštýn na Zábřezsku.

Mezi řekami našimi zajímavostí nemalou vyniká tak zvaná Sázava moravská. Není sice mocná ani dlouhá příliš; avšak žleb její na mnohých místech oplývá krásou krajinářskou — a což nejvíce váží — památkami slyne prastarými.

Moravská Sázava z malých pramének sbírá se v Čechách na horách Jablonských, které mezi Šilperkem a Jablonným činí českomoravskou hranici. Bystrý, hučivý potok od zřidel svých počínaje kvapí směrem jižním ku pomezí moravskému a když pod Žichlínkem k němu byl dotekl, na východ se obrací do údolí romantického, jež tu Sudety odděluje od mezihoří českomoravského. Poněvadž údolí toto jest klikaté, na nejednom místě pak ještě srázné a těsné velice, Sázava neustále tu mění svůj směr a brzo v pravo obracejíc se, brzo v levo meandru řeckému se podobá. Ti, kdož druhdy

údolím sázavským zakládali železniční trať, nemohli ovšem násyp kolejní přizpůsobiti vrtochům řeky semotam tekoucí; byloť jim na přemnohých místech mosty budovati a prokopávati vršiny.

Jakmile Sázava moravská dospěla mezi Lupenné a Zábřeh, nápadně se tiší a příměji řinouc dále, nedaleko Zvole do Moravy padá.

Žleb Sázavin všude téměř jest rozkošným; všude lučiny vroubí řeku zelenavou a lesnaté stráně v ní se zrcadlí. Avšak nejvnadnější jest údolí to horské mezi Krasikovem a Lupenným. Tu nejtěsněji s obou stran vysočiny k sobě se tlačí, tu stráně jsou nejstrmější, vrcholy nad nimi nejvyšší a vřkolní lesy nejhustší. Místy octne se chodec v dokonalých samotách, v nichž ni slechu ni vidu nebylo by po všem světě ostatním, kdyby ob čas hukot vlaku a hvízdot stroje parního neprorázel ovzduším.

V jedné takové samotě a v nejužší téměř těsnině sázavské, skoro uprostřed mezi Zábřehem a hranicemi českými leží *Hoštýn* neboli *Hochštýn*. Poněvadž v těsné této rokli sázavské na 8 kilometrů západně i východně zříti sotva kde chudinkou chýžku napolo v lese ukrytou, překvapují nás bílé domky hoštýnské jako idylla přívětivá.

U samé osady potok Březná vlévá se do

Sázavy. Přitéká od severu, kde ve Starém lese nad Karlovem u Červené vody má zřídla svá. Objímaje k západu návrší, na němž obec Hoštýn a hrad někdejší byly vystavěny, se Sázavou tvoří tak zvaný ostroh, jakéž naši předkové dávni při budování hradův a osad zvláště si libovali.

Hoštýn patří k oněm obcím moravským, jimž doby nové nevalně k duhu jdou. Ještě roku 1596. byl Hoštýn městečkem značným, nyní jest toliko malou vesnicí, obsahující 48 domků a 300 duší a k tomu ke všemu i nyní ještě obyvatelstva ubývá zřejmě. Možná dost, že poustevnická odloučenost Hoštýna pokolení nynějšímu není po chuti a že tudíž vyhledává bydliště jiných, kde ruch jest hlučnější a živobytí méně krušné a těžké. Není-li domněnka naše mylnou, zanikne snad během časů vesnice Hoštýn rovněž tak, jak zahynula sláva hoštýnského hradu.

Hradu hoštýnského, který patřil mezi nejstarší na Moravě, vůbec již není. Avšak kdo uzřel homolovité návrší, zdvihající se od osady na severovýchod, uznamená ihned, že strmívala tu kdysi mocná tvrze panská, uprostřed dalekých, černých lesů. Hradisko hoštýnské, skoro nejjižnější odnoží to kralické sněžky, nyní jest holé, pusté a zarostlé sporou jen trávou. Ani trosek ani rumu z hradeb někdejších neviděti valně, toliko valy a příkopy zbylé naznačují po-

někud podobu a rozsáhlost hradu Hoštýna, toliko kamenný jehlanec vyčnívá na nejvyšší homoli, podobaje se kameni náhrobnímu pochované tu dřevní nádherý a moci.

Hrad hoštýnský sestával původně z vlastní tvrze a z předhradí. Tvrz, nepříliš jsouc rozsáhlá, do vzduchu strměla na jižní, nejvyšší části hradiska. Měla podobu vysoké věže a zdi velmi pevné a tlusté. Něco níže, dále k severu, na oné šíji horské, která hradisko s ostatní vysočinou sudetskou spojuje, vyčnívalo silné taktéž předhradí. Vše to poznati, jak řečeno, již jediné podle valů a příkopů, murované zbytky Hoštýna hradu vírem časovým odtud smeteny jsou dávno.

Na jižním svahu příkrého vrchu hradního vyčnívá pěkný filiální kostelík svaté Anny, patřící ku blízké faře dolnohynčinské. Ještě za věku čtrnáctého byla v Hoštýně zvláštní fara, která zároveň s hradem zanikla. Nynější kostel teprv roku 1815. vystavěn jest a sice nejvíce z rozvalin a trosek někdejšího hradu. Níže v dědině shledává se pěkná škola a docela dole u bystré Sázavy ozývají se mlýn a pila, jichžto klepot a dusot mile oživuje vůkolní zasmušilou tišinu, jež ostatek nyní také čmoudivými, hřmotícími vlaky přerušována bývá za den kolikrát.

Než, všecek novověký ruch ten jest příliš

mdlým a slabým, aby vyjasnil se jím chmurný obraz horského zákoutí a kdykoliv událo se mi pozíratí na Hoštýn a jeho okolí, mimovolně zazněla mi v uchu sloka ze známé elegie slovenské :

Nitra, milá Nitra,
Ty vysoká Nitra,
Kdeže sú ty časy,
V ktorých si ty kvitla ?

Ano, kvetl kdysi též Hoštýn a měl svou důležitost nejen pro Moravu nýbrž i pro sousední Čechy sesterské. Vždyť za dob pradávných žleb Sázavin býval jediným v těchto končinách pohodlným přechodem od starého hlavního města moravského, Olomouce, ku královské Praze ; cesta žlebem tím vedoucí pokládána tenkrát hlavním pojídkem strategickopolitickým Čech a Moravy, hlavní cestou, po níž proudil nejen domácí obchod, ale i obchod světový.

Avšak, jakkoli průsmyk sázavský pro schůdnost svou cestování z Moravy do Čech usnadňoval, býval přechod tudyto ob čas přece dosti nebezpečným. Přčetná havěď loupežnická za středověku násilnického ukrývala se vůkol v temných pralesích a rozsedlinách skalních, číhajíc na obchodnické povozy a chodce osamělé, již cestou tou se brali ku předu. Hlídky strážců

zeměpanských, někdy přecházející semo tamo, nijak nestačily loupeži a zbojnictví učiniti přítrž; proto uprostřed lesů těch nebezpečných, při soutoku Sázavy a Březné záhy vystavěna byla strážnice a položena do ní posádka žoldnéřů, by ze hvozdu pomezního vypudili čeládku loupeživou a byli vždy na blízku, když by obchodníci a jiní cestovatelé potřebovali ochrany nebo pomoci.

Ostroh při Březné a Sázavě proto zvláště hodil se ku strážnici takové, poněvadž od přírody již byl dosti nedobytným, poněvadž nalézal se zrovna v místech pro divokost a těsnotu údolí chodcům nejnebezpečnějších a stejně byl vzdálen od tvrze zábřezské jako od hranic českých.

Kterak strážnice původně nazývána, zapomnělo se již. Jistě že měla název český. Ale později, za dob posledních Přemyslovců, kdy hynuly u nás hrdost národní a láska ku řeči mateřské, kdy všecko, zvláště pak královský dvůr a rodiny panské, pachtily se po němčině, jako by bez ní národ náš nemohl se obejít, dán tvrzi německý název Hochštajn, jež pak lid okolní na jméno Hoštýn zkomoliv, přizpůsobil jazyku slovanskému.

Později, asi roku 1200., v držení hradu a a jeho okolí uvázali se rytířové „z Hochštýna.“

Bližší okolnosti přeměny této nejsou známy. Snad řečený rod panský manským slibem zavázal se podobně s ozbrojenci svými opatrovati obchodní cestu sázavskou, jako dříve činila posádka zeměpanská, začož jemu zboží hoštýnské jakožto léno dědičné jest přiděleno.

Roku 1267. uvádí se majetníkem hradu rytíř *Matouš z Hochštýna*, který bojovného krále Otakara II. na nejedné výpravě doprovázel s lidem svým. Syn tohoto Matouše jmenoval se *Heřman z Hochštýna*. I ten nejprve rytířem byl statečným a chrabře mečem chránil zemský mír; ale později stala se s ním změna veliká.

Tehdy totiž po příkladě rozmařilého rytířstva německého i na mnohých našich hradech a hrádcích zavládl život hýřivý, nezřízený. Kvas střídal se s kvasem a prostory hradní mnohem častěji ozývaly se řinkotem viných číší nežli drnkotem zbraně. Nestřídmost každého druhu tenkrát byla módou, vilství a hry hazardní denní zábavou. Ranní červánky teprv rozháněly hýřilce od „večerních“ hodů, při čemž obyčejně musili rytíři z dvorany od pacholků býti odnešeni. A polední slunce z pravidla svítivalo na spáče urozené.

Že za takové marnotratnosti nesmyslné mnohému rytíři nestačil nijak výtěžek zanedbaných dvorců poplužních, kdož by se mohl diviti? Ale

obrátili na dráze záhubné a spřátelili se s živobytím poctivým, pořádným, zvrhlíkům těm nebylo lze; nevynášel-li statek vlastní, chopili se lupičství, drancovali okolní obce, přepadali obchodnické povozy a z lupu hříšného hýřili dále.

Na takové scestí dostal se také nadějný rytíř Heřman z Hochštýna. Jméno jeho bylo brzo postrachem lidu mírumilovného v okruhu dalekém a hrad Hoštýn stal se nenáviděným doupětem zbojnickým.

Hovořivá pověst, jež posud žije mezi lidem dobromyslným, jinaké ovšem udává příčiny, pro které rytíř Heřman nenadále se zvrhl a na lupičské řemeslo se dal.

Asi 16 km. na jihozápad od Hoštýna, při samé hranici české vyčnívá homolovitý vrch, mladějovským kopcem zvaný, na němž v stínu hustého lesa tu onde viděti ještě zbytky trosek hradních. Za času Heřmana z Hochštýna na mladějovském vrchu strměl pevný, ozdobný hrádek. Májedníci jeho — tak dí pověst shora dotčená — nebyli sice požehnání přespríliš statky pozemskými; ale za to vždy požívali obecné úcty pro rozšafnost svou.

Tehdejší pán hrádku mladějovského, věkem již velmi pokročilý a vdovec ode dráhna let, měl dvě děti, syna Otu a dceru Mirandu. Ota

byl jinoch švarný a statečný, Miranda pak pro spanilost svou známa daleko široko. Ačkoliv dívka nedávno teprv dospěla let pannenských, unyle za ní pohlížel již ne jeden nápadník.

Tu zemřel starý rytíř mladějovský a na hrádku osiřelém rozhostil se smuteční trud. A když nebylo ani matky ani otce více, celá domácnost hynula očividně. Preto umínil si po roce Ota pojeti manželku, se kterou by na hrádek mladějovský zavítaly zase radost a veselí a která by zboží zděděnému byla rozumnou hospodyní. Dávno již Ota byl si oblíbil Kedrutu, slícnou dceru Bořity, ovdovělého rytíře žichlínského; i vybral se do blízkého Žichlína, a ohlásiv se námluvčími svými na tamním týnci, slavným pak způsobem Bořitu o ruku Kedruty požádal. Bořita přívětivě pravici podal ženichovi a vyjevil mu důvěrně, že prý i Kedruta láskou lne k němu. Ale než slaveny jsou námluvy, jak Bořita tak Kedruta za podmínku budoucího sňatku položili, by Ota dříve putoval k božímu hrobu do Jeruzaléma. Bořita prý kdysi, když Kedruta zachvácená jsouc nemocí překrutou nad samým hrobem již tanula, slíbil, že pouť takovou podnikne, jestli dítě jeho se uzdraví. Avšak zbožný úmysl jeho dosud vždy prý překažen byl okolnostmi nepříznivými a nyní života a sil prý v něm již málo, aby pomýšleti

mohl na cestu tak dalekou; pročez prý slušno, by místo něho Ota zplatil dříve ve svaté zemi žold slíbený za uzdravení nevěstino, nežli kněz ruku jeho sváže s rukou Kedrutinou. I Kedruta v té příčině naléhala na Otu, ana prý by nemohla nadíti se božského požehnání, kdyby snoubenec její pouti oné nevykonal.

Nerád jen odhodlal se Ota vydati se na cestu do Palaestiny. Zahalen v roucho chodecké a v ruce drže hůl opatřenou křížem, loučil se konečně s nevěstou a s domovem, odevzdávaje sestru Mirandu poručnictví Bořitovu. Taktéž zatím Bořita spravovati měl mladějovský hrad.

Brzo minul rok, brzo ubíhal již rok druhý po té, co Ota odešel do svaté země. Miranda s Kedrutou a s Bořitou bydlela pod jednou střechou, buď na mladějovském hrádku buď na týnci žichlínském, jak kdy se událo. Nápadníků Mirandiných i nyní hlásilo se četně; ale Bořita odmítal každého, s čím krásná panna souhlasila úplně; nebo za jedno nehodlala stav svůj změnití před návratem bratrovým a za druhé nikdo z dosavadních ctitelů neuměl si získati její lásku. Avšak velice zarazila se, když Bořita rozhodně také zavrhl ucházení se o její ruku se strany mladého, slíčeného rytíře Heřmana z Hochštiny, jemuž panna přála upřímně a o čemž

s Bořitou také jednou rozmlouvala v ten smysl, že by Heřman jí byl manželem nejmilejším.

Než, očekávala Miranda, že Heřman jedním nezdarem nedá se odstrašiti. Mimo nadání její však rytíř hostýnský nikdy potom více na mladějovský hrádek nezavítal a nic také o něm dlouho neslyšela. Později náhodou jen setkali se oba lidé mladí, když Miranda poblíž hradu se procházela a netajili si své náklonnosti vzájemné. Tu teprv dověděla se Miranda, že Heřman opět a opět u Bořity za ruky její byl prosil marně, ač i otec jeho rytíř Matouš volbu jeho schvaluje a sám také u poručníka Mirandina za syna svého naléhavě se přimlouval; avšak, jak ustrnula dívka uslyševši zároveň z úst Heřmanových, že prý Bořita sám umínil si pojeti ji za ženu.

Tu rázem Mirandě oči se otevřely; tu teprv rozuměla mnohým temným slovům poručníka svého a jeho dvoření se podivnému. I zapřísáhala se Heřmanovi, že Bořitovi nikdy ruky nepodá, by věrně jen vytrval v lásce své, že brzký návrat bratra jejího bohda všemu zmatku a všem nástrahám Bořitovým učiní konec.

Když Miranda do hrádku se byla vrátila, vypravováno jí, že jest tu jakási vzácná návštěva. A skutečně, v dvoraně hradní při víně a zákusku hlučně a vesele bavil se Bořita se

dvěma cizími rytíři křížáky, již prý právě sem došli z Palaestiny.

Hlučným pozdravem vítal Bořita vstupující Mirandu a dvorně se usmívaje jakožto nevěstu svou uváděl ji cizím hostem. Panna všecka studem a hněvem se zapýřila. „Zapomínáte, pane Bořito,“ pravila, „že dočasně toliko jste poručníkem mým do návratu bratrova, z jehožto rukou jediné přijmu budoucího chotě svého.“

„Sotva, panenko zlatá, sotva!“ vece Bořita uštěpačně. „Právě dověděl jsem se z úst cti-hodných rytířů těchto, že bratr Váš Ota nikdy více domů se nenavráť. Stalť se v Palaestině daleké ochrancem božího hrobu, templářem, zprostitv Kedrutu daného mu slibu. Proto také má dcera ruku svou podá tomu zde rytíři mladému, synu to dávného přítele mého. Na dvojí tedy zároveň připravte se svatbu, na dvojí veselí, jímž za málo dní již mladějovský hrad se bude ozývati.“

Okamžitě uznamenala Miranda, že podlý Bořita hanebná osidla splítá nejen jí samé nýbrž i vzdálenému bratru Otovi. Chvějíc se rozčilením, chystala se opovržení své vyjeviti zrádci šedovlasému; než černo zastřel se jí zrak a mdlobou zachvácená klesla k zemi.

Všeho toho nedbal Bořita a kvapně strožil svatební radovánky. Ohlášení rozesláno již na

vše strany, dvorany již vyzdobeny; již i pišči potulní a hudeci na Mladějově začali se scházeti; — tu podařilo se Mirandě s Heřmanem umluvití potají útěk s hradu otcovského. Ukryvši při sobě kde jaký klenot po matce zděděný, vykradla se nepozorované — tak alespoň se zdálo — s hrádku a na místě určeném s miláčkem Heřmanem sešla se šťastně. Ale sotva mladý rytíř hochštýnský nevěstu k sobě vyzvedl do sedla a s ní kvapně ujížděti počal odtud, bezduchá Miranda klesala do jeho náručí, ana krev z nader se jí lila. A již i druhý šíp, vystřelený ze křoviny nedaleké, zsršel Heřmanovi kolem spánku.

Seskočiv s koně, Mirandu zsinalou položil do kyprého mechu a mečem obnaženým pronásledovati jal se prchajícího zákeřníka. Než marně; zdaleka jen podle postavy a smíchu jízlivého poznal Bořitu.

Tak rytíř Heřman z Hochštiny toliko mrtvolu nevěsty své donesl na rodný hrad, a místo sdavků veselých chystati bylo mu smuteční tryznu. Se vší nádherou a okázalostí Mirandu pohřbiti dal v marianském klášteře Koruně blíže Krasikova, kdež také odpočívali slavní jeho předkové.

Jakmile však dozněly hrany poslední a uhasla poslední pochodeň, místo slzí krví prý zalilo se

oko Heřmanovo a z úst vyrvala se mu kletba strašná. Chvatem nesmírným svolával lid svůj do zbraně i též z okolí zbrojnoše sbíral přechetné, a než nadál se toho Bořita, obklíčen a obléhán jest od Heřmana ve hrádku mladějovském. Nic naplat všecka statečnost posádky, za málo dní již Heřman dobyl hradu mladějovského zuřivým útokem.

Veliké ovšem bylo podivení rytíře hochštýnského, když ani mezi padlými oběťmi ani mezi živými jatci nebylo těch, jež hledal nejvíce. Uprchl ještě zavčas lstivý Bořita s dcerou i zetěm do blízkého týnce žichlínského a to chodbou podzemní, jejíž stopy viděti až do dnešního dne. Arci Heřman pomstychtivý věděl dobře, kde škůdce má hledati. Zrušiv tábor, vyrazil s lidem branným na české pomezí a neprodleně obléhati se jal Bořitův týnec žichlínský. I tu zřejmo bylo brzo, že tvrze zuřivosti jeho nebude s to odolati. Marně poháněl Bořita postrašený čeleď svou, marně sliboval zbrojnošům veliké odměny, ve kruté seči konečně padl i on i jeho zeť. Posádka pak, na smrt již jsouc unavena, přes všechny domluvy Kedrutiny bez boje dalšího vydala týnec Heřmanovi.

Tento obhájcem zbylým povolil volný odchod. Kedrutu pak donutil vstoupiti do korunského kláštera.

Týnec žichlínský již za obléhání požárem namnoze vzal za své; nyní Heřman usiloval vyvrátiti jej z kořene. Sotva lid jeho si oddechl od namahavého boje, veleno mu rozmetati panské sídlo žichlínské v rum a prach.

Tu z nenadání narazili ozbrojenci na temné sklepení, v němž v okovech úpěl muž trýzní a hladem již polomrtvý. S úžasem poznal v něm Heřman Mirandina bratra Otu. Hned před rokem byl totiž Ota šťastně navrátil se do milé vlasti; ale když již byl blízko hradu svých otců, přepadla jej v lesích blíže Mor. Třebové rota zbojníků, Bořitou k tomu konci najatých, a pod záštitou temné noci dovlekla jej až do Žichlínska. Tam od té doby trval v těžkých okovech.

Bylť zajisté Ota vysvobozením svým potěšen; než svět neměl pro něho žádných vrad více, zvláště když zvěděl o všem, co zatím bylo se stalo. Co druhdy padouch Bořita tvrdil toliko lživě, nyní v pravdě učiněno skutkem. Zlým osudem všecek jsa zlomen, vstoupil Ota do řádu templářův a poručil jim mimo Mladějov všecko ostatní jmění své.

Vykonav pomstu, vrátil se Heřman zase na hoštýnský svůj hrad; avšak mír a klid do nitra jeho nezavítal nikdy více. Hořem a žalem utýrán stal se nepřítelem všeho lidstva, jediného potěšení vyhledáváje ve žhářství a zbojnictví. Ne-

ustále vysýlal čeledi svou do končin okolních na lup, ba odvažoval se znenáhla i výprav velmi dalekých. Takto roku 1287. žalostným způsobem vydrancoval a spálil Jevičko a podobný osud připravil i jiným větším obcím vřkolním, jakož také na povozy kupecké a chodce osamělé pochopové jeho u cest rozličných čekávali den co den.

Nebylo tedy divu, že drzé lupičství to došlo konečně až ku vědomosti samého mladistvého krále Václava II., který ihned rozkázal otčimu svému, Záviši z Rožmberka neboli z Falknštejna, by s několika prapory vojska královského zbojníky hoštýnské náležitě potrestal.

Nikdy snad nebylo v údolí sázavském tak živo a hlučno, jako tehdy, když r. 1287. Záviše s táborem svým přichvátal k Hoštýnu a hrad přepevný počal obléhati. Heřman věda dobře, co ho čeká, bránil se vztekle a mnoho lidu královského přišlo na zmar, nežli podařilo se Závišovi rozbořiti pevné předhradí, načež útokem hnáno na hlavní tvrz vysokou a pevnou, poslední to útulek lupiče zuřivého. Než, konečně i tvrz padla do rukou Závišových, který zbytky hradu, pokud požárem nebyly vzaly za své, úplně takorška dal rozmetati. Všichni pacholci Heřmanovi, co jich bylo zůstalo na živě, pověšeni jsou vřkol na stromy lesní. Týž osud asi stihl také

jich náčelníka Heřmana, ačkoliv obyčejně vypravuje se, že za trest toliko do smrti vězněn byl v těžkých putách. Ale nepodobá se pravdě, že by jemu, který tolik životů lidských zhubil, tolik obcí požárem zničil a tolik poctivého majetku uloupil, že by jemu bylo dostalo se trestu poměrně tak mírného.

Hošťtýn s okolními vesnicemi a se vším zbožím asi r. 1290. král Václav II. lénem přídělil rodu Šternberkův a osudy Hošťtýna s osudy rodu toho spojeny byly pak po dvě století. Za této doby Hošťtýn na novo zase byl opraven. Když však r. 1423. Husité hrad obléhali a po krutém útoku též dobyli, zpustošena jest tvrz jakož i celé městečko na dobro. Městečko sice vystavěno jest opět a brzo zotavilo se i od nehody té; avšak hrad Hošťtýn zůstal na vždy již rozvalen. Zub času ničivého hlodal na něm odtud neustále, až pak za dob našich i poslední murované zbytky jeho vzaly za své.

V patnáctém století panství hochšťtýnské koupí přešlo na pamatné Tunkly z Brníčka a spojeno jest takto v jeden celek s téže rodiny zbožím zábřezským. Odtud také podnes Hošťtýn jak v soudním tak ve správním vzhledě k Zábřehu patří.

vzduchem horským a než nadáli jsme se, za zády byly nám Teplice. Nemajíce ani vůdce žádného šťastně zrovna o polednách dolezli jsme na Krýchu. Tam dobře poobědvali jsme u starých známých a popřáli si pak v rozkošném stínu lesním dvouhodinný odpočinek; vždyť už na sám vrchol pradědský bylo nám putovati jen ještě něco přes dvě hodiny.

Asi o půl třetí s poledne počali jsme další pochod svůj. Že šli jsme bez vůdce končinou, o niž nikdy dříve noha naše nezavadila a kde také nebylo člověka, jenž cestu by nám byl ukázal, znenadání tu opět výlet náš povážlivě počal se hatiti. Než v pravý čas namanula se v těchže místech jakási společnost pruská, která vedena jsouc čičeronem obratným, rovněž zamířeno měla na Praděd. Ta vytrhla nás z nesnází; nebo přidržující se jí třebaš jen pozdálka, nemohli jsme se již minouti s cílem žádoucím.

K tomu ke všemu také stezky výborně upravené tak snadno nedaly nám zblouditi. Jest věru podivuhodno, s jakou pilí a důkladností všude téměř ve pradědských horách cesty se udržují ve stavu co nejlepším, ač nečasto po nich jezdí se a chodí, kdežto ve mnohých jiných krajinách moravských, zvláště ve krajinách nejbohatších cesty zanedbávány bývají úžasně, ačkoli

frekvence na nich jest převeliká. I tu jeví se zřejmo, že chudobní horáci daleko obyčejně příčinlivostí předčí nad obyvatele rovin požehnaných.

Začátek dalšího putování našeho měl směr východní. Asi 1 $\frac{1}{2}$ kilometru cesty zvolna vystupovali jsme po oné široké a ploské šíji horské, která Krýchu spojuje s vrchem Májem. Les tu rychle řídne, stromy, čím dále do výšky se vystupuje, viděti nižší, až posléze jen tu i tam nizounký nějaký zakrslík jedlový nad traviny vyčnívá nepatrně. Poblíž skaliska „Zámečkem“ zvaného, dospěli jsme konečně do oné výše, kde na horách těchto stromoví již není ničeho, kde jen rostlinstvo nizounké třebaš na dobu toliko krátkou ročně zdobí lysé téměř Sudetské. Tu viděti lady pouze travnaté, „hole čili holy“ zvané, které činí celkem srpovitý pruh zdělí asi 15 kilometrů. Pruh ten šíře se sotva kde přes 1 kilometr u hory Pekárny na panství janovickém počíná a u švýcarsky východně Vinkelsdorfu končí.

Každého, kdo vystoupí v končiny tyto, mile překvapuje líbezný zápach, jímž dýšou vůkol nejenom květy hojné, nýbrž i každá travina i listek každý; nikdo tuším nemůže se ubrániti tu dojmu, jako by rázem kouzlo Vesny vlnadné jej ovanulo. Vždyť tam nahoře ve měsíci srpnu

skutečně teprv jaro zkvétá se vší zdobou svou, jaro, které přechozí již koncem září mrazy a sněhy bývá zhubeno, nežli v léto vyspělo dokonale. Tam na temeni pradědském vlastně jenom jaro zavládne po zimě nekonečně dlouhé, ale zato ty rostlinky milé, jež tu rostou jedna přes druhou, ukvapují svůj vzrůst, aby za dobu nemnohých neděl dospěly květu a setby zralé pro rok příští. Proto také všechny téměř zároveň se rozvinují a květou zároveň, proto jaro tamější jest tak krásné a vlnivé. My, obyvatelé krajů nižších, vidáme jen zvolna připravovati se zdoby jarní, a když Vesna konečně oplývá plným půvabem svým, bývají smysly naše poněkud již otupeny, tak že dojemné něžnosti jarní ani řádně neumíme oceniti. Ale když tam na Pradědu nenadále a na ráz octneme se v jaru plném a přerostlém, nemůžeme se věru kouzla jeho ani dosti nasytiti. A tento požitek jest nejkrásnější snad ze všech, jež výletem na Sudety naše zjednati si lze, třebaž nebyli bychom rostlinstva milovníky zvláštními.

Požitek botányka ovšem ještě jest rozkošnější; nebo kamkoli pohledne, na ladách pradědských hojně vidí rostlin, které buď jinde u nás vůbec nenaskýtají se, nebo alespoň jsou velice vzácnými.

Na pokrajích lad zvláště zajímavými jsou

dva druhy keříčků položených, k zemi téměř přitlačených, jichžto větvičky sotva několik centimetrů nesměle vypínají se do výše. Jsou to *vrba bylinná* (*Salix herbacea*) a *jalovec nízký* (*Juniperus nana*), které vyskytují se taktéž na Krkonoších. Tyto dva druhy jediné připomínají tu ještě rostlinstvo dřevnaté, stromovité, ostatní flora lad pradědských má již vesměs čistý ráz bylinný.

Jako jinde i tam na „holích“ pradědských co do druhů různí se rostlinstvo podle tvárnosti půdy, do níž kořínky jeho jsou zarostly. Místa, kde voda pramenitá prýští se a vůkol rozlévá, mají ráz lučin; tu viděti nejvíce ostřice, byliny složnokvěté, okolíčnaté, pryskyřníkovité a z tajnosnubných zvláště kapradiny, lišejníky a mechy. Na místech bahnitých zase vyskytují se hojné druhy rašelinníků, přesliček a bahnítek vřesovitých. Nejvíce zajímavá jsou však ona místa, kde vespod převládají štěrk a písek; nebo tu daleko široko lady porostly jsou hustě *lišejníkem islandským* neboli plicním mechem (*Cetraria Islandica*), k němuž tu onde druží se několik odrůd *lišejníku sobího* (*Cladonia*) jakož i borůvky a *brusinky* ovocem jenjen poseté.

Lišejník islandský, tu jsa barvy temnozelené neb fialové, tam zbarven opět šedo neb temnohnědě, ladám mnohým dodává ráz podivný a jest

pro hořejší části pradědských vrchů velice důležitým. Za dlouhé zimy bývá hlavní potravou jelenům a srnům, kteří jej podobně vyhrabují pod sněhem a ledem jako sobové na dalekém severu. Avšak také okolní obyvatelstvo průmyslné rok co rok na sta pytlův islandského lišejníku nasbírání na horách těch; neboť odvar z rostliny dotčené výborně hodí se na škrobení plátna nově utkaného.

My vyletníci tehdy zvláště rozradovali jsme se pohledem na *fialku žlutou* (*Viola lutea*), která Krkonošům a Tatrám rovněž nemalou jest ozdobou. Květy její žluté jako síra zvící jsou dvacetníku a rozvíjejí se v celých chumáčích obložených listem jarým, tak že každá rostlina jednotlivá tvoří hotovou kytici, oplývající zápachem rozkošným. Některé květy violky žluté skvrny mají fialově modré a podobají se na vlas maceškám velikým, jaké pěstují se v našich zahradách.

Neméně neobyčejnou bujností a velikostí svou překvapují každého navštěvovatele hor pradědských obrovské kapradiny, rostoucí zejména v úžlabinách na sever otevřených. Kapradiny ty, mezi nimiž *hasivka orličí* (*Pteris aquilina*) nejvíce vyniká, pnou se skoro do výše dvou metrův a činí místy celé malé lesíky. Kdo poprvé lesíkem takovým prochází, mimovolně

připomíná si velikánské rostliny, jimiž honosí se krajiny tropické. Rovněž obdiv vzbuzují převysoké stopky a velikánské listy *podbělu obecného* (*Tussilago petasites*) a *havezu ušetnatého* (*Cacalia albifrons*), kteréž nejméně očekávali bychom na místech, kde mrazy a větry růsti nedají ani tvrdým stromům jehličnatým.

Z jiných vzácnějších rostlin, ježto naskýtají se na pradědských horách, stůjtez zde ještě tyto: hořec kropenatý a jarní (*Gentiana punctata* a *verna*), lepnice horní (*Bartsia alpina*), zápeřník horní (*Eriophorum alpinum*), prorostlík dlouholistý (*Bupleurum longifolium*), mázdřinec rakouský (*Pleurospermum austriacum*), rostlina to velmi nápadná a okázalá, — seletnice jednokvětá (*Hypochoeris uniflora*), skerda sibiřská (*Crepis sibirica*), překrásný hvězdík horní (*Agrestis alpina*), hvozdík pyšný (*Dianthus superbus*), stračka vysoká (*Delphinium elatum*), nádherná sasanka narcisokvětá (*Anemone narcissiflora*), kamzičník rakouský (*Doronicum austriacum*), jestřábník pomorančový (*Hieracium aurantiacum*), fialka dvojkvětá (*Viola biflora*), řeřicha rytolistá (*Cardamine resedifolia*), plavuň jedlový (*Lycopodium Selago*), kozlík trojlistý (*Valeriana tripteris*), růže horní (*Rosa alpina*) a sleziník zelený (*Asplenium viride*).

Volně kráčejíce ku předu — nebo tu již

nikde pláně nezdvihají se příkře — octli jsme se brzo na hlavní temeni hory *Máje*, které 1365 m. vypíná se nad hladinou mořskou. Hora tato pěkný poskytuje rozhled na strany mnohé; než do dálky není rozhled ten tak obsáhlým, jako by se očekávalo. Za to tím rozkošněji ukazují se odtud všechny bližší vřkolní lady, zdobené převnadnou zelení jarní, a níže lesnaté ony stráně a chlupy sudetské, jichž ovzduší vonné vzhůru vznáší se až k nejvyšším temenům.

S hory *Máje* obrátili jsme se na sever. Stezka vedla nás tu pořád po lučinaté, ploché pláni horské, kdež na dvou místech setkali jsme se s hloučkem lidí zaměstnaných právě sbíráním lišejníku islandského. Pěchovali kořist svou do žoků tak nehorázných, že divili jsme se jim, kterak troufají si na zádech dovleci náklad takový do údolí. Ale horáci leccos zmohou, co obyvatelům rovin nemožným býti se zdá.

Popošedše cesty přes jeden kilometr a vystoupivše znenáhla o 100 metrů výše, stanuli jsme na vrcholu hory, *Vysokou Holí* zvané, jež strmí ke 1460 m. nad mořem. Žádný z vrchů sudetských neposkytuje na Moravu rozhled tak obsáhlý jako Vysoká Hole. Čistým-li vzduch docela, viděti odtud krásně až do jižní Moravy, na východ až do Uher, na západě pak roze-

znati lze zcela zřetelně pomezí krajiny české. Zvláště impozantním jeví se okolí Kralické sněžky, na níž řeka Morava se rodí. Avšak největšího kouzla jest pohled na severozápad do krásného žlebu hořejší Děsny, jež odtud celý přehlednouti možno. Klikatá boční obruba žlebu toho modře omžena jsouc parou horskou, nejinak nese se než jako obrovské kulisy jeviště velikánského, jehož pozadí očím mizí v dálce nedozírné.

Hlavní téměř Vysoké Hole připadá již do končin slezských; nebo hranice dělicí moravské markrabství a vojvodství slezské tuto právě poprvé vystupuje k nejvyššímu hřebenu Sudet našich a drží se ho pak, vinouc se dále směrem severozápadním, až po Kladsko. Na jižním úbočí Vysoké Hole a sice taktéž na půdě již slezské prýští se Moravice, jejížto řečiště s obou stran vroubí horská krajina převnadná.

Od Vysoké Hole dali jsme se na sever, krácejíce pořád podél hranic zemských ku předu. Než, tu karavanu naši stihla malá nehoda. Jeden ze študentů, kteří činili avantgardu výpravy, hořce počal naříkati na ostrouhané a otlačené nohy dokládaje, že nelze mu jíti dále. Byltě z nezkušenosti na cestu obul boty zcela nové a těsné náramně a odtud jeho trýzeň. Jinde ve případě takovém byla by bývala pomoc velmi

snadná; nebo kdož nevěděl by, že po půdce ne-kamenité výborně mnohdy cestuje se bosky. Lada sudetská, na níž jsme právě byli, hustými travinami svými podobajíc se koberci, taktéž znamenitě byla by se hodila pro nohy bosé, kdyby nás právě tuto nebyl uvítal obyčejný na horách těch větřík ostrý a mrazivý, jímž údy chůzí umdlené nemálo počaly křehnouti. Kde kdo oblékali jsme svrchníky a zahalovali se do plétů; a tu zrovna nešťastný soudruh náš zbavit se měl jediné své obuvi?

Avšak, neměl-li Lazar ubohý na nejvyšší pláni moravské zůstaven býti o samotě, rady jiné nebylo. Z papíru a několika kapesníků urobili jsme skorně, které sice co do krásy ani známým trepkám drotarským nevyrovnaly se, jež však soudruh náš stokrát více liboval si než nové boty své. Zbaven jsa bolesti namnoze, srdnatě zase s námi putoval v před.

Urazivše od Vysoké Hole asi jeden kilometr cesty, stanuli jsme u tak zvané „*Skalky Petrovské*“, která taktéž do Slezska již patří a zvláštní podobou svou nemalé do sebe má zajímavosti. Sestává z břidlice prahorské a podobá se, jakoby uměle složena byla z několika balvanů vedle a na sebe nakupených. Ostře vyhlodané hrany balvanů jednotlivých patrným jsou toho důkazem, s jakou nesmírnou silou a

prudkostí doráživají na skalku vichřice severní a přivaly horské.

Nad travnatou plání vypíná se Petrovská Skalka asi 11 m., čelem svým dosahujíc 1445 m. vyvýšenosti nad mořem.

Kdežto v jiných vysočinách, po přednosti pak v Alpách, vyšší patra horská bez výminky takořka jeví se podobou holých skal, tuto v Sudetech našich opak jest pravidlem. Prst, hojně rostlinstvo živící, sahá až na nejvyšší pláně a hřebety, z nichž jen málo kde holé skalisko na denní světlo se dere. Takto také Petrovská Skalka osamělá tu strmí a kamkoli vůkol popatříš, nikde jinde poblíž kamenná kostra velikánů horských neukazuje se na povrchu. Proto též skalisko to tak padá do očí a vábí k sobě turystu každého.

V čas našeho příchodu opodál horák pastucha pásal stádo, sestávající asi ze dvou kop koz. Byla to zvířata roztomilá; něco menší a tučnější, než u nás kozy bývají, a černá jako kavky; hustá jejich přiléhavá srst až leskla se. Třebas držely se pohromadě na způsob ovcí, přece pastucha s nimi měl pravý kříž. Jako živé stříbro stádo celé běhalo z místa na místo, tak že huňatý pes, Pakátl, jež kozák měl ku pomoci, žízni a unavením nehorázně již jazyk svůj vyplazoval a hněvivě zahlížel a vrčel na

neposedy bradaté. Zvláště hezká byla podívaná, když kozy dokvapily na samou Petrovskou Skalku. Přes všecek povyk pastuchův rozlezly se jako diblíci po skulinách a krkolomných výstupech i nejvyšších, s dychtivostí na kolmých bocích dosahující kde kterou travičku, ačkoliv podobných vůkol po ladě měly míru vrchovatou. Pastucha ze začátku sice starostlivě díval se za kozami, avšak brzo usedl si dole pod skalou a více koz si nevšímal. Také Pakátl zaštekav několikrát, obrátil se k divochům černým zády; věděl dobře, že by jistotně vaz si zlámal, kdyby napadlo mu pustiti se za nimi.

Od pastuchy dověděli jsme se, že stádo patří do blízké salaše, vystavěné při cestě, jež s Pradědu vede do Karlových lázní. Na otázku naši, zdaž někdy některá koza se Skalky Petrovské dolů nespadla a nezabila se, zavrtěl flegmatický kozák hlavou: „Ó, těm komediantům rohatým,“ vece, „nic se nestane; jsouť snad ještě nad kamzíky ti čerti černí.“ A věru, podobalo se, že pastucha pravdu řekl; nebo sotva obrátili jsme se a trochu porozhledli po vůkolí, bez úrazu zase kozy všecky byly slezly na zelenou ladu, kdež dovádívě odfrkující pilně se pásly.

Poněvadž Petrovská Skalka nižší jest než Vysoká Hole, neposkytuje nijakého rozhledu

zvláštního; za to však skalisko toto zvláštními slyne dějinami a to dějinami dosti vážnými a zajímavými.

Až do věku šestnáctého neměla Skalka Petrovská ještě žádného jména. Jenom vrchu homolovitému, na němž spočívá, říkalo se „Vysoký Hřbet.“ Tu stalo se na začátku šestnáctého století, že živý ruch tehdejší reformace luterské vnikl také do kláštera, jenž druhdy stával ve Spiklicích, na úpatí Kralické sněžky. Jedna z ieptišek tamnějších, jmenem Cecilie, oblíbila si malíře, Petra Hagenbacha, opravou klášterních a kostelních obrazů zaměstnaného. Odhodlala se posléze zrušiti řeholní slib a s milencem svým uprchnouti do ciziny. Ale věc vyzradila se záhy a oba úskové všude jsouce stíháni a pronásledováni vyvázli jen ztěží, až pak po útrapách mnohých a svízelných, hladově jsouce a vysilení, tuto teprv na Vysokém Hřbetě, pod ochrannou skalou mohli oddechnouti si a odpočati. Odtud dále prechajíce údolím lesnatým, kde nyní Karlovy lázně se pyšní, dostali se konečně až do Vrbenska. Tam v jedné obci přestoupili oba na protestantkou víru a dali se sezdati. Hagenbach přestěhoval se později do Drážďan a získav si vlohami svými přízeň mistra Lukáše Kranacha, ba i samého kurfirsty saského, byl tou dobou malířem velmi vyhlá-

šeným. Ještě nyní ukazují se mnohé obrazy Hagenbachovy. Tomuto *Petrovi* Hagenbachovi tedy ku cti prý byly balvany. na Vysokém Hřbetě nakupené, od protestantů XVI. věku pojmenovány Skalkou Petrovskou.

Avšak nezdá se, že by tak bylo. Mnohem více podobá se pravdě, že název řečený pošel od sošky sv. Petra, kterou druhdy na skalisku postaviti dal nějaký katolík zbožný — nebo protestante zvláště dříve soch svatých nemilovali valně — a kteréžto sošky, třebas nyní po ní již nebylo stopy žádné, posud jsou ještě památníci.

Neobyčejného věhlasu, ač velmi smutného dostalo se Skalce Petrovské v dobách následovavších po bitvě bělohorské.

Tehdy i v tichých jinak krajinách pradědských živo bylo a dusno. Obyvatelé obcí tamnějších, dříve vesměs nekatolíci, násilným způsobem donucováni jsou, aby dali se na víru katolickou, jakož i jinde dalo se ve vlasti naší. Než tuto u horalů statných protireformace nalezla odpor netušený. Lid i odbojně proti vrchnosti své povstal, aby uhájil víru po předcích zděděnou. Arci, když hlavní náčelníci vzpoury trestáni byli na hrdle, tu lid vzdal se konečně dřívější víry a přijal katolictví. Ale namnoze dalo se tak jen na oko. Mnoho bylo horalů,

již potají scházeli se ku náboženským cvičením protestantským. A schůzky takové konány jsou hlavně při odlehlé, opuštěné Skalce Petrovské, kde k horákům pradělským častěji přidružovali se protestanté slezští a je domluvou posilňovali, vytrvati při náboženství pronásledovaném.

Rozumí se, že shromáždění řečená odbývala se velmi skrytě, nejvíce za nočního šera; a nebylo tudíž divu, že v době tak pověrečné a zatemnělé proskakovati počala posléze pověst, že na Skalce Petrovské za jistých nocí sletují se čarodějnice a ďáblové, by tam rejdy své tropili.

Ale ještě jiný původ měla pověst ta. Před bitvou bělohorskou celá téměř krajina pradělská na moravské straně Sudet patřila pánům ze Žerotína, kteří mimo jiné chudobnému lidu tím poskytovali výživy hojné, že zaměstnávali jej v četných báních, v nichž kopalo se jak stříbro tak zlato. Když však po bitvě na Bílé hoře Žerotínové statků ponejvíce zbaveni jsou, zašlo kovkopství ono úplně. Protestantští horníci vystěhovali se do Němec, a domácí lid nádennický, nemaje více dřívějšího zaměstnání, tísněn byl odtud chudobou náramnou. Nouzí a bídou jsouce puzeni, hodlali mnozí hornictví zašlé vzkřísiti na vlastní vrub; avšak nedovedli ničeho, poněvadž nedostávalo se jim vědomostí ku báňským podnikům nevyhnutelně potřebných.

Tu připadli někteří na myšlénku, pomocí prostředků čarovných dopátrati se zlatých a stříbrných pokladů, jež v sobě chovají Praděd a okolní velikánové horští. Jmenovitě pak při rozkřičené Skalce Petrovské častěji hledáno zlato zaklínáním, svěcenou křídou a pruty kouzelnými. Arci nadarmo. Ale pověrečné pokusy tyto oněm nesmyslným pověstem o Petrovské Skalce velmi vydatné poskytovaly potravu.

Konečně vykládáno tolik o čarodějnicích a jejich neřestech páchaných na Skalce Petrovské, že chopily se věci vrchnostenské úřady a zosnovaly z ní proces hrdelní, který vlekl se mnoho let a život stál *derětatřicíti* (!!) lidem ubohým. Není tu místa vzmiňovati se o celém řízení úředním dopodrobna, jest ono hánbou tak velikou, že na ni Moravan upřímný vzpomíná si jen nerad. Ale k vůli kuriozitě vzminím se o některých podrobnostech přece.

Ličení pře dělo se na zámku v Losíně a tamtéž podle rozsudků vykonány popravy. Z Olomouce přivolaný soudce, který proces celý řídil a dával mu právnické sankce, byl advokát *Boblig*, šibal to prohnaný, jenž ne tak ze hlouposti jako ze zisťnosti k těmto a jiným přím podobným za nástroj se propůjčil.

Boblig byl celého dvoru soudního předsedou. Přisedícími soudci byli: vrchnostenský hejtman,

důchodní (!), purkrabí, správce hutní (!) a polesný (!). Kat tehdejší jmenoval se Jakub Háj, ač žertem obyčejně říkali mu „mistr Jokl.“ Muž tento velmi mnoho vrstevníkův a krajanů svých sprovodil na onen svět jak mečem a ohněm tak oprátkou a účty „za práci“ jeho dosud zachovaly se.

Netřeba podotýkati, že málo z těch nevinými uznáno, již pro nějaké podezření nebo nařknutí před soud onen byli pohnáni. Všickni téměř vyhlášeni jsou čarodějníky nebo čarodějnicemi a upáleni na hranicích. Tak tehdy řádila u nás zateklost a pověrečnost bezedná! I jest věru zadostučiněním pranepatrným, jež prokazujeme oněm losínským obětím hlouposti lidské, když si jména jejich tuto uvádíme na paměť.

Dne 7. srpna r. 1679. za živa jakožto čarodějnice upáleny byly: Maryna Šuchová, vdova, Dorota Groerová, obě z Teplic, a Maria Züllichová, mlynářka z Vikýřovic. — Dorota Davidová umřela dne 24. května téhož roku v katovně při tortúře. Když však upalovány jsou jmenované právě tři ženy nešťastné, vyhrabali polozetlelou mrtvolu Doroty Davidové ze hrobu a taktéž hodili na hranici. — Dne 5. dubna r. 1680. státy a pak upáleny jsou: Zuzana Štubnvollová, choť nadsklepního a Anežka Koppova,

obě z Losína, Maria Petrová, správcová z Janušova, Anna Föblova z Klepáčova a Barbora Kühnlova, farská kuchařka z Rajtnhavu. — V srpnu r. 1680. rovněž pro čarodějství za živa upálili: Dorotu Biedermanovou, choť lékaře, Barboru Göttlichrovou, papírnici a Kateřinu Rabovskou vesměs z Losína. — Dne 14. listopadu r. 1680. při tortúře duši vypustila Barbora Lorencová z Losína. — Dále za živa upáleni byli dne 10. července 1681.: Jan Štubnovoll, nadsklepni, Barbora Drechslerová, hospodská, Barbora Rottrová, všickni z Losína a Anna Rychtrová, kostelnice ze Žibřidovic; — dne 4. května r. 1682.: Jan Axmann, rychtář ze Sobotína, Markyta Proklová z Teplic, Barbora Šimónová z Rapotína a Dorota Rottrová ze Žibřidovic; dne 18. listop. r. 1683.: Dorota Axmannová, rychtářka ze Sobotína, Kristina Ottová z Teplic, Alžběta Mózrová, farská kuchařka, Rózina Biedrmannová, obě z Losína a Rózina Šaubrtova. A poněvadž tuto poslednějši ve vězení obtěžkal, stát jest r. 1682. šerhovník Šimón Frydrych z Losína. — Dále pro čarodějství smrt na hranici vytrpěli: dne 13. října r. 1685.: Kristina Frydrychová, Eva Krušová, Helena Balcárová, rychtářka, a Kateřina Wintrova, farská kuchařka, všecky z Rapotína; — dne 9. května r. 1686.: Anna Göhlová a Uršula

Klugová, krejčířka, obě z Rapotína, Anna Bártlová a Valentin Klapper z Bohdíkova. Roku 1686. posléze napřed oběšeny a pak spáleny jsou: Uršula Braunerová, Barbora Hauenšildová, hospodská a Barbora Šarfová, bednářka, všecky z Losína, jakož i Uršula Kolbová, rychtářka z Petrova.

Jak vidno, pohlaví ženské nepoměrně hojněji z čarodějnictví bylo podezříváno. Ale zároveň jest na bíle dni, že odsouzcenci nebyli z nejchudobnějších, což snad prohnáný zlíštník Boblig dobře uměl vypočítávati; nebo jmění obětí upálených obyčejně se konfiskovalo.

Týž Boblig předsedal podobnému soudu, jemuž čarodějnice a černokněžníky ze Šumperku a okolí souditi naporučil kníže Karel Lichtnštajn, Tu mezi jinými ubožáky spáleni jsou jmenovitě Kašpar Sattler, purkmistr, a jeho choť, jeden radní, tři ženy radních a mn. j. Tenkráté také v Šumperku odsoudili a později, totiž dne 18. září r. 1685., v Mohelnici upálili osvíceného děkana, Kryštofa Lautnera, jenž byl i doktorem práv a zvláště ve vědách přírodních vynikal učeností neobyčejnou. A tehdejší farář rymařovský, podobněž učený P. Jan Pabst, jen útekem kvapným ušel osudu podobnému.

Než odvrátíme se již od obrazu tohoto děsného a přihledněmež ještě jednou ku památné

Skalce Petrovské, nežli opustíme ji nadobro. Popatřme ještě k pamětní desce, která zespod do otesaného boku Petrovské Skalky jest zasazena a jejížto německý text v tento smysl zní: „Památce vlasteneckého badatele našeho, profesora dra. F. R. Kolenatého, věnoval vědecký spolek „Kosmos“ v Šumberku.“ — Kolenatý byl professorem v Brně a s velikou zálibou obíral se výskumy přírodovědeckými. Sám i ve spolku s dr. J. Wanklem zkoumal moravské jeskyně po stránce zoologické. Mezi spisy jeho zvláště vyniká pojednání o „netopýrech jeskyní moravských.“ Po čas školního roku Kolenatý pilně trval ve škole a při výzkumných pracích; ale jakmile zavítaly prázdniny, utíkal se pravidelně do hor pradědských na zotavenou a prodlel tam, až zase počínající rok školní volal jej ku práci nové. Nikdo snad nemiloval pradědských těch lesův a lad jako učenec tento. Prošelť on velhory naše stokráte křížem a křížem, znal každé místečko vlnadné a věděl o každé bylince vzácnější, kde která roste. Procházký po pláních pradědských byly nejmilejší jeho zábavou. — Také roku 1864. přijel dr. Kolenatý do hor našich na prázdniny, ale nenavrátil se odtud více. Vyšelť jednoho sychravého dne na Praděd, nejsa náležitě šatem teplejším opatřen. Když právě dostoupil na nej-

vyšší pláň, přikvačil velmi prudký a mrazivý víchř severní. Kolenatý utekl se pod Petrovskou Skalku, kdež doufal naleznouti dostatečné ochrany proti živlu rozpoutanému. Než, doufal marně. Našli jej později pod skaliskem zimou zkřehlého a bezduchého již napolo. Donesen byl sice do salaše dotčené, která stojí na severní straně pod Pradědem, při cestě do Karlových lázní vedoucí, a poskytnuta mu rychlá pomoc lékařská. Ale již 12. července r. 1864. zemřel tuto, načež pochován jest na hřbitově ve blízké Menší Moravici na Slezsku.

Od Skalky Petrovské na Praděd jest již cesta nedaleká. Majíce kýžený cíl pouti své pořádk už před očima, kráčeli jsme neustále podél hranice moravsko-slezské na sever. Urazivše cesty něco přes dva kilometry po páté hodině odpolední jali jsme se slízati poslední stráně nevelmi příkrou. Nebyla tato překážka závěrečná sice veliká, ale pro unavené nohy naše přece citelná nemálo; nebo úbočí vlastního temene pradědského hustě porostlo jest rostlinstvem přebujným. Chrastí brusinčí a borůvčí sáhá tu chodci nad kolena a traviny ostrice britké listy své do výše pnou ještě větší.

Konečně stanuli jsme ve výšce 1487. m., to jest na nejvyšší ladě pradědské a sice s pocitem jakéhosi hrdého sebevědomí, že přece po-

sleze podařilo se nám přemoci velikána sudetského.

Než, jako všem tuším turystům stává se, i my výletníci nemile poněkud překvapeni byli jsme obmezeným rozhledem, jež Praděd poskytuje na stranu moravskou; nebo kdo by očekával, že s největší moravské hory přehlednouti lze Moravy část taktéž největší, klamal by se velice. Nejširší rozhled na Moravu umožňuje, jak již dotčeno, Vysoká Hole, hora to vlastně slezská; a jako na oplátku zase Praděd otevírá nejobsáhlejší panhoráma do Slezska našeho i pruského.

Že s Pradědu nemožno rozhlížeti se po Moravě daleko a široko, vysvítá již odtud jasně, že Praděd viděti jest na Moravě jen s několika míst: od Rapotína, od kostelíka sv. Trojice u Šumberku a s nedaleké „Skalky městské.“ Nejpečněji zříme Praděd od Gréfnuberku ve Slezsku. Horu, kterou lidé nevědomí u nás na Moravě za Praděd ukazují, to Praděd není dokonce, nýbrž Vysoká Hole. A tato hora jest také onou překážkou, pro niž s temene pradědského málo toliko dohlednouti lze na Moravu. Podobněž na západ do Čech a na severozápad do Kladska jiné zase hory, jako zvláště Sněžka kralická, brání rozhledu obsáhlému.

Za to Opavsko jako mapa krásná leží tu

před očima výletníka udiveného, a dále za hranicemi Slezsko pruské, jehož poslední rysy tratí se až v dálce skoro nekonečné.

Ale ani tohoto rozhledu neposkytuje *celé* téměř pradědské; nebo právě tak, jako veškeré téměř Sudety vyznamenávají se hřbety ploskými, i téměř Praděda není vlastně než rovná, plochá louka horská rozsáhlosti dosti značné. A když na louce té pokročíš asi ku prostředku jejímu, tu jeví se ti úkaz, jehož nejméně zajisté nadál bys se na prvním velikánu horském veškeré Moravy: vůkol vyhlídka mizí víc a více, až konečně nic nevidíš než ploskou ladu travinami porostlou a nebe nad ní se klenoucí. O všem vůkolí, o všem světě ostatním není tu ani vidu ani sledu žádného. K tomu lidský hlas, na ničem nemoha se odrážeti a srážeti v sílu větší, uniká tu a ztrácí se podivně v nesmírném prostore vzdušném; poblíž soudruh mluví k Tobě zvučně a hlasitě, Ty však slyšíš mluvu jeho, jako by odzdaleka nesla se k uším Tvým, mdle a přitlumeně. Tímto úkazem nemálo vtírá se pocit osamělosti a opuštěnosti, jemuž uprostřed lady pradědské ubrániti nemůže se společnost sebe četnější. Věru, kdyby bylo možná žíti tu po celý rok, žádné místo na celé Moravě nehodilo by se lépe pro — poustevníka. Tu nejenom by byl odloučen od lidstva všeho, on

světa vůkolního by tu ani neviděl, neustále před očima maje jediné takořka nebeskou báň.

Dříve vystavěn byl na plochem temeni Praděda zděný domek a při něm salaš dřevěná. Nyní z obou nezbývá než hromada kamení, na niž výletníci obyčejně vystupují, aby možná-li přes okrají lady ploské pozřítí mohli do končin okolních. Od triangulačního, úředního vyměřování, provedeného tuším v letech několikašedesátých, stál tam též dřevěný stojan ve způsobě trojitého řebříku, s něhož prý rozhled byl překvapující. V čas našeho výletu nebylo však po stojanu řečeném již ani památky.

Paměti hodným na ladě pradědské jest trojtoký kamenný mezník, při němž vzájemně sebe dotýká se troje panství, totiž: panství arcibiskupa vratislavského, pozemky německého řádu rytířského a statky lichtnštajnské. Proto na jedné straně mezníku vytesaná jest čepice biskupská, na jedné osmírohý kříž německých rytířův a na jedné dvouocasý žerotínský lev; nebo co tu nyní patří Lichtnštajnům, bylo dříve vesměs majetkem slavných druhdy Žerotínů, z nichž také Karel starší ze Žerotína pocházel, největší to moravský státník.

Poblíž mezníka ukazuje se několik kamenů větších, na nichž trojí vrchnost řečená, druhdy tu sešedši se, hodovala prý pospolu.

Chtějíce popásti se na všestranném rozhledu pokročili jsme až k samému okraji pradědské lady a obešli ji kolkolem, pozírajíce dolů do milých, vlnadných údolí a luhů vlasteneckých.

Počasí bylo čarokrásné. Po modrém nebi jen tu onde zlaté mráčky tanuly a zvolna před větérkem vlažným braly se ku západu. Ve přírodě veškeré byl klid úplný. Od úbočí horských lesů sluncem odpoledním ozářených vzhůru k nám nesl se vzduch přerозkošný, že ssáli jsme ho do sebe plicemi plnými, vzduch oplývající jarostí a vůní opojivou.

Dlouho nemohli jsme se odhodlati k odchodu. Ale když slunce pomálu již chýliti se začalo k západu, urychleným krokem jali jsme se s Pradědu sestupovati do údolí. Chtěliť jsme ještě doraziti téhož dne do Karlových lázní.

Na cestě pod samým Pradědem došli jsme k oné salaši, kde zemřel prof. Kolenatý. Tam zastavili jsme se a posvačili dobře. Ohlednuvše si hezký vodopád Opavice, která tam od samých pěn bělá se jako smetana, statečně kráčeli jsme po slezské půdě dále.

Za veselého zpěvu, jenž hlučně ozýval se v lesích cestu vroubících neustále, blížili jsme se noclehu svému v náladě nejlepši. Již bylo šero úplné, když uzřeli jsme konečně plamen šlehající vysoko nad vrcholky stromů lesních.

Byli jsme se totiž již přiblížili k huti karlolázeňské, kdež tehdy alespoň komín hlavní tak byl zařízen, že kouř z něho vycházející na vzduchu se spaloval. Toť věru zákonem mělo by za povinnost uložiti se všem továrnám bez rozdílu.

Nocovali jsme v hostinci lázeňském, a třebaž ležeti nám bylo na zemi slamou pokryté, vyspali jsme se po namahavé pouti pradědské znamenitě. Den na to prohledli jsme si lázně Karlovy a vylezli na blízké „bradlo“, jež stojí za podívanou. Odpolední slunce svítilo nám již zase na cestu do Rymařova, kamž doklusali jsme sám večer.

Příští ráno opět brali jsme se dále. Janovickými lesy krásnými, které na Moravě jsou tuším nejrozsáhlejší, ubývalo nám pouti rozmarné znamenitě; ale když k večeru docházeli jsme konečně ku Sobotínu, jako by nohy naše křičely již, že dosti prozatím těch pochodův unavujících.

Byli jsme věru rádi, když pak po železnici snadno dostali jsme se každý k domácímu krbu svému, kdež dlouho milým svým měli jsme co vykládati „o výletu na Praděd.“

Annin hrob.

(P o v ě s t.)

Nedaleko Mor. Třebové ve vesničce kolkolem obrostlé lesem bydlel druhdy v domku přívětivém obstárlý již myslivec Sojka, jehož péči svěřeno bylo hojně lesů patřících k panství třebovskému. Sojka věkem dospěl již za ta léta, kdy člověk příliš visí na životě a raduje se z lečjaké malichernosti. Bylť málomluvný a myslí až příliš odměřené a chladné. Jsa vdovcem neměl jiné radosti na světě než dcerušku svou Annu, již tehdy bylo právě osmnáct let. Anička byla dítě dobré a zvedené, laskavá ke každému a krásná jako růže. Z těch, kdož ji znali, nebylo člověka, jenž by jí nebyl miloval srdečně.

Bylo to jednou na jaře odpůldne. Sojka přihlížeje k dýmce hověl si po obědě a Anička při okně četla ve knížce jakési. Tu klepáno na dvéře. Kdežto Sojka hřmotným hlasem „vejděte!“ zavolal, vklouzla Anička hopky do kuchyně a

nejistým peněkud krokem vstoupil do světnice muž mladý vzezření přívětivého a příjemného.

„Aj, aj! vítám Vás, pane Horáku,“ vece Sojka, „které šťastné náhodě děkovati mám, že mě dnes návštěvou svou poctíváte? Hle, tu právě židle, jen se tedy posaďte!“

Horák posadil se a oddechnuv si z hluboka počal takto: „Pane nadlesný, budu mluvit bez okolkův a vyznám se Vám ze všeho, co na srdci mi leží a na čem závisí všecek můj poklid duševní, ba všecko štěstí mé pozemské.“

„Nu, nu,“ přerušil jej Sojka, „činíte mě zvědavým, jak sluší a patří. Již tedy povídejte.“

„Jest tomu několik jen měsíců“, pokračoval Horák, „co poznal jsem náhodou dceru Vaši Annu. Od té doby nejsem více svým; ať dělám co dělám, Anna mi tane na mysli a cítím neustále, že bez ní nemohu více šťastným býti na světě. Láska má k ní není žádná bublina rychle pomíjející ani hračka mladistvá, pronikáť všecku jsoucnost mou silou a mocí nevýslovnou. — Potázel jsem se již Aničky, zdaž nejsem jí protivným, zdaž dostačilo by postavení mé k jejímu štěstí a dostalo se mi od ní odpovědi příznivé, radostné. I přicházím tedy k Vám, pane Sojko, jakožto muž přímý a poctivý prositi Vás za ruku Aničtinu.“

Sojka neodpovídal. Jen větší kotouče dýmu valily se z jeho úst.

„Vy víte, pane nadlesný“, mluvil Horák hlasem rozechvělým dále, „že čítají mě mezi nejbohatší měšťany trebovské. Mám dům svůj a vedu obchod se zbožím železným, z něhož rok co rok větší zisk mi vyplývá. K tomu tolik zkušenosti nasbíral jsem po světě, že dovedu si vážit šťastného krbu domácího a milované rodiny. Bude přepním úkolem mým, by dítě Vaše jediné nikdy nelitovalo, že vkročilo pod můj krov. Než mluvte tedy, prosím, co smím očekávat od Vaší dobroty!“

Starý myslivec za řeči Horákovy nepokojně posouval domácí svou čepičku s ucha na ucho, nepokojně na lenošce posedával s místa na místo, a když Horák dokončil, zaražen jaksi počal mluvit takto: „Milý, přemilý pane Horáku, vy jakožto muž zámožný a vážený všeobecně čest zajisté domu tomuto prokazujete velikou, že o ruku dcery mé se ucházíte. Avšak abych mluvil s Vámi upřímně a otevřeně, jak na muže poctivce sluší, pravím, že právě bohatství Vaše příčinou jest, že nemohu ku sňatku Vašemu s dcerou svojí svoliti s tou radostí, s jakou bych jinak svolil jistotně. Jest pravda, na veřejném životě Vašem není vady ani skvrny a nikdo nemůže povstati proti Vám a říci, tys

dopustil se bezprávi a nespravedlnosti. Ale, milý pane, Moravská Třebová všechna všudy vykládá si a pevně také věří, že nezískal jste jmění své cestou přirozenou a ani nyní přirozenými prostředky jmění své nerozmnožujete. Lidé domnívají se, že členem jste jakéhosi tajného spolku. pokládají Vás svobodným zedníkem a Bůh ví čím ještě. Ba někteří dokonce šuškaří si do ucha, že krví zapsal jste se ďáblu a jeho pomocí jmění své rozmnožujete. Já báhorkám těm nevěřím, avšak pochopujete snad sám, že nemůže býti otci lhostejno, vydati jediné dítě do domu rozkřičeného. Pak také, abych všechno dořekl, tuto fojtův syn z Linhartic, jehož otec umřel před nedávnem, dříve již o ruku Anninu mne požádal a já neměl jsem, proč bych mu ruky Anniny odepřel.“

„Což, nevěděl jste, a nevíte, pane nadlesný,“ vece Horák třesoucím se hlasem, „že Anna mne miluje, miluje vroucně?“

„Láska, milý příteli,“ odvětil myslivec, „u nás lidí životem otrlých nečítá se k těm věcem, jež stojí za mnoho řečí a rozumův. Anička i fojtův syn jsou mladičtí, zvedeni a pracoviti a navyknou žiti pospolu snadněji, nežli si myslíte.“

„A kdyby nenavykli, pane nadlesný,“ vážně pravil Horák, „kdyby Anna u fojta mladého místo štěstí našla zoufání a záhubu?“

„Proč by na sebe nenavykli?“ vece Sojka, „proč by Anička právě v domě fojtově musila býti nešťastnou? Kdož na světě ručiti mi může za to, že na jisto šťastna by byla s Vámi, pane Horáku? — Než nač šířiti tolik slov, nač nadarmo vyměňovati rozumy?“ — dodal vstávaje nadlesný, čímž nepochybně na jevo dáti chtěl hosti, aby učinil taktéž. „Pokládám si za jisté velikou poctou, že v záležitosti tak důležité přišel jste ke mně, ale za okolností Vám tak dobře známých jako mně nahlížíte tuším sám, že přání Vašemu vyhověti nemohu.“

„Tedy veta po všem!“ hořekoval Horák, „a Vy ani stébla naděje mi nenecháváte? Což, kdyby se mi podařilo zvrátiti všecky ty báchorky nesmyslné, kdybych dovedl dokázati před světem, že ne pomoc pekla nýbrž neunavená píle a přičinlivost jakož i zběhlost obchodnická jmění mé rozmnožily a rozmnožují? I tehdy nesmím nadíti se od Vás odpovědi příznivé?“

„Líto jest mi od srdce“, vytácel se nadlesný, že v této věci nikdy spolu se nesrovnáme a nedorozumíme. Proto neodcházejte ode mne rozhněván a se smýšlením nepřátelským; buďte ubezpečen, že já co do své osoby oněm báchorkám nikdy jsem nevěřil a ani nevěřím — že tedy potřebí není, abyste mi bezpodstatnost jejich dokazoval.“

„Nuž tedy s Bohem zde zůstávejte!“ loučil se Horák; „doufal jsem, že s radostným srdcem opustím dům Váš, zatím dostalo se mi sklamaní největšího. Nevím věru, co bych říci měl. Ztraceno vše na věky. I přeji Vám jen ještě z plna srdce, abyste nikdy nemusil litovati, že obětoval jste dceru svou hloupému předsudku zatemnělé a ztročilé luzy — —“

Všecek zničen, krokem matným vystoupil Horák na dvůr a rukou chladil si čelo horké. Nadarmo ohlížel se kolkolem po Aničce, nebylo jí tuto. A přec, jak rád byl by alespoň ještě jednou rozmlouval s ní, aby řekl jí a přísahal, že milovati ji nepřestane do smrti, ať tak stane se nebo onak s ní. Nadarmo se ohlížel; hlavu k ňadrám maje sklopenou a bledý na smrt měl se na cestu zpáteční.

Cestička vinula se mladým lesem zeleným podél horského potůčka. V lese plno bzukotu radostného, zpěvu a plesu, skřívánčí hrdélka ozývala se od nebe modrého a milióny květů jarních voněly vůkol. A, ty Bože můj, kde Horákovi ubohému radosti vyklíčiti měla květina sebe chudší?

Kráčel ku předu sice pořád dál a dále; ale hlava šla mu kolem a sám nevěděl o sobě.

Tu rázem sebou trhl a zastavil kroky. Tam za houštím, zpod košatého duba doráželo k němu

zlykání srdcelomné. Mráz Horákovi projel kostmi ; vrazil do houštiny.

Byla to Anička, která všecku rozmluvu osudnou vyslyšela a miláčka svého tuto předběhla. Křečovitě objala šíji Horákovu a ukryla na prsou jeho své oči zalité slzami horkými.

„Anno, Aničko předrahá, Bůh nás opustil; musíme se rozloučiti na věky!“

Anička neodpovídala. Pláč usedavý hrdlo ji sůžil dokona. Teprv poznenáhla se utišila. „Toť konec znamená“, pravila tklivě, „mého života. Cítím, že odtržena jsem od stromu blaha, jenž živil duši mou. Nebudu, miláčku můj, žíti dlouho více. Až umru, zapomeň na mne, šťastným buď s jinou dívkou sebe hodnou!“

„Co to mluvíš, Aničko? Bůh tam na nebi mi svědkem, že Tvým jen zůstanu, dokud srdce v prsou bušiti mi nepřestane. Buď si kde buď, já duchem svým dlíti budu u Tebe a žíti jenom Tobě. Což je ten život bídný kratičká jen píď času, tam na druhém světě nikdo od sebe nás neodloučí.“

„Nikdo, miláčku můj, na věky!“ A zase pláč hlas Aničtin udusil, žalu nebyla míra, nebylo konce.

Horák konečně vyprostil se z obětí milenčina mužnou odhodlaností a jako šílenec pádil lesem. Ještě ze vzdáli slyšel Aničku bédovati.

Konečně vše utichlo. Horák se zastavil, zoufale opřel zrak svůj v před a zalomiv rukama bez vlády klesl k zemi.

Vypršelo několik měsíců po bolestném tom rozloučení. Mladý fojt z Linhartic zatím s nadlesným rádně se domluvil a i ostatní záležitosti týkající se sňatku svého s Aničkou uvedl do pořádku. Dům jeho při rybníku linhartickém všecek byl obnoven a taktéž okolí jeho upraveno na důstojné uvítání mladé hospodyňky.

Kdo nevěděli nic o Aničtině lásce k Horákovi, všickni blahořečili nevěstě a šťastnou ji pokládali, že manželkou bude muže tak bohatého. Arci titěž lidé podivně vrtěli hlavou vidouce nevěstu ku zdavkám bráti se žalem sklíčenou naprosto a sám nadlesný zachvěl se bezděky, když Anička k oltáři přistoupila bledá na smrt. Než i Sojka i přátelé jeho očekávali, že časem vše se podá a napraví.

Po celou tuto dobu o Horákovi nebylo ani slechu ani dechu. Ve dne v noci zaměstnával se svým obchodem a zdálo se, jakoby přílišnou činností tou utlumiti a utišiti chtěl bouři, která nitrem jeho zmítala ustavičně.

Když však mladí manželé do domu svého

v Linharticích se přestěhovali a společně hospodářství značné začali řídit, tu udála se věc neočekávaná na blízku vzbuzující pozornost nejen všech Linhartičanů nýbrž i okolí veškerého.

Několik honův od fojtství vystupuje skalné příkré návrší, jemuž hora křížová čili Kalvárie říká. Východní výběžek návrší toho právě naproti Linharticům mocnou činí stráž.

Na této stráni rázem rozvinul se život čilý. nevidaný. Ode dne ke dni hemžilo se tu více dělníků, kteří kolkolem skály lámali, štěrk převáželi s místa na místo a prst tučnou pořádali na místech urovnaných. Konečně od půdy počaly zdvihati se zdi výš a výše a vůkol nich do boků návrší klenuly se jeskyně a útulky pradičné. Lidé šuškali si do ucha, vyptával se druh druhá, než nikdo nevěděl více, leč že Horák návrší to od obce zakoupil a práce ony že dějí se jeho rozkazem a řízením.

Za několik měsíců pustý druhdy vrch jako kouzlem nějakým všecek byl přeměněn. Majetek Horákův kolkolem obehnan byl silnou zdí a obtočen příkopem jako pevnost nějaká a toliko po jediném mostě zdvihacím zvenčí lze bylo vstoupiti do vnitř. Na nejvyšším pak temeni návrší vyčníval domek na způsob poustevny s věžkou a se zvonkem. A vůkol poustevny viděti bylo rozkošnou zahradu, sklenník, besídky,

jeskyně na polo břečtanem zarostlé a jiné ozdoby všeliké, tak že udiveně pohlížel k místu tomu, kdokoli by jel neb šel po silnici na blízku právě vedoucí ze Třebové do Olomouce.

Když dílo bylo dokonáno, přestěhoval se Horák z města do své poustevny doprovázen jsa jediným toliko sluhou věrným. Ve dne v noci most byl zdvižen, nikdo neměl přístupu. Horák, dokud slunce svítilo, semo tamo prací bavit se po zahradě pozíraje neustále dolů do Linhartic k domu fojtovskému a když nastala temná noc, viděti bylo, kterak Horák hlavu pod přenu maje ve dlaň zadumčivě sedává u okna své poustevny a neustále pozírá dolů k fojtovic oknům osvětleným.

I u fojtů dověděli se, kdo podivnou budovu zrovna oproti statku jejich vystavěl a Anička ubohá uhodla hned všeho příčinu a mimovolně se zachvěla. Než ani Anička ani fojt slova nepřonesli o Horákovi, ačkoliv tehdy podivné city ozývaly se jim v prsou.

Přešlo zase několik měsíců, jež Horák v poustevně své strávil odloučen od světa všeho. Tu však opět udála se věc neočekávaná.

Bylo to na večer před 26. dnem měsíce července, když najednou neobyčejné jasno od poustevny Horákovy šířilo se celou krajinou. Třebovští i Linhartičtí hned byli na nohou, aby

zvěděli, co to děje se na hoře křížové. A hle! po celé zdi, již poustevna byla obehnána, nastalo hořelo světýlek, a taktéž poustevna, besídka a zahrada kolkolem přehojnými plameny byly osvětleny. Moře to světla jako přízrak nějaký neslo se do noci černé a oči všech pásly se na divadle tom neobyčejném.

Co by vše to znamenalo, brzo všickni uhodli. Horák slavil jmeniny ztracené své milenky. I Anička uzřela osvětlení na návrší a zalkala bolem nevýslovným, jakož dříve i potom potajmu vyronila slzi přemnohou.

Což pomohlo jí bohatství a všecko pohodlí, když srdce neustále toužilo po nešťastném, opuštěném milenci. Anička chřadla a bledla očividně. Fojt mladý jednoho dne zaleknuv se jejího vzezření lékaře do domu zavolal a lékař denně pak do fojtství docházel. Ale Anička chřadla neustále a jedenáctý měsíc po sňatku svém tiše skonala v Pánu.

Byla noc temná, děsná, když lampu rozsvítili při rakvi ubohé Aničky. V témž okamžiku však zaleskla se poustevna Horákova světly přemnohými jako tehdy v podvečer dne 26. července. Než tenkrátě plapolaly jen pochodně smuteční a děsně šířil se svit jejich temnotou noční.

Druhý den na to za hlaholů zvonů kostel-

ních bral se četný průvod pohřební na horu Kalvárii, aby tělo Aničky ubohé odevzdáno bylo do lůna matky země. Poustevna v okamžení tom všecka zdála se opuštěna. Ani Horáka ani sluhy jeho nebylo viděti.

Oba tehdy seděli uvnitř poustevny a hovor vedli vážný.

„Řekni mi“, pravil Horák sluhovi, „řekni mi, Petře, chceš-li něco učiniti pro mne, nešťastného svého pána?“

„Život svůj rád obětuji za vás, pane můj!“ odvětil sluha.

„Jest to věc neobyčejná, při níž mi musíš pomáhati. Připrav se na věci děsné, při nichž krev stydne v žilách a vlasy ježí se na hlavě.“

„I do pekla odvážil bych se s vámi!“ vece Petr.

„Což do pekla, ale považ do hrobu!“

„Co to pravíte?“ tázal se Petr.

„Však uvidíš. Před dvanáctou hodinou noční buď připraven. Čeká nás dílo důležité.“

Černá noc rozprostřela se po krajině třebovské. Blankyt vůkol zahalen byl mraky děsnými, z nichž po chvilkách jen měsíc bledý smutně pohlížel na hory a údolí noční mlhou zahalené. Dvanáctá hodina právě odbila.

Tu zarachotil most zdvihací a dvě postavy zahalené v pláště od poustevny braly se cestou ku hřbitovu, který rozkládá se na hoře křížové.

Když došli ke zdi hřbitovní, pravil Horák: „Petře, jsme u cíle!“

„Pane, u hřbitova jsme“, vece Petr zděšen nesa rýč v ruce právě.

„Ano u hřbitova, kde Anička má odpočívá a pro niž si jdu nyní.“ —

„Pro Boha, snad vedrati se nehodláte do hrobu posvěceného?“

„Odnesu jen, co mi patří. Anna, můj poklad, mé potěšení, odpočívati bude mi na blízko tamo při poustevně. A zbabělost-li ti brání, bys mi byl při díle nápomocen, sám vykonám, co vykonati musím.“

„Ne, pane, jako vždy sloužil jsem vám věrně, i tentokráte zůstanu při vás!“

„Nuže, tedy pojd!“ pravil Horák a vyšvihl se na starou zeď hřbitovní, vzal Petrovi rýč z rukou a pak i Petr přelezl přes zeď na hřbitov.]

Dlouho hledali muži oba, nežli v temnu nočním Annin hrob našli.

Sotva však stanuli na rově novém, počal rýč vrýváti se do země kypré. Dlouho ryli a kopali muži oba, tu konečně zaduněl pod rýčem předmět tvrdý. Byla to Annina rakev. Odehrabali s ní hlínu těžkou, odrazili víko a — Horák s plácem srdcelomným vrhl se na mrtvolu nešťastné své milenky.

Teprv přimluvami Petrovými Horák vzpamatoval se. Rychle ovinuli mrtvolu pláštěm Petrovým a zahrabavše hrob opět přenesli ji přes zeď hřbitovní a dostali se konečně s lupem svým na horu do poustevny. —

Když toto dalo se, dřímala vůkol krajina mrtvým tichem. Ani lístek nepohnul se na lípách, jež ověňčují kostelík hřbitovní. Proto i Horák i sluha jeho na jisto domnívali se, že nižádné oko lidské nezřelo děsné jejich noční výpravy.

Než nebylo tak. Hrobař, jehož chaloupka přiléhá ke zdi hřbitovní, náhodou té doby se probudil ze sna a uslyšev zvenčí jakýsi šustot neobyčejný vyskočil s postele a odhrnuv záclonu oknem se díval, co na hřbitově se děje. Všecek zaražen udivením patřil, kterak dvě postavy vysoké přes zeď hřbitovní přelízají a jakýsi předmět za sebou vlekou. Avšak již za několik okamžiků zjev podivný zmizel v temnu nočním. Hrobař vyšel ven na hřbitov, přešel jej křížem a křížem, aniž pozoroval cos nápadného. Vrátil se tedy do chaloupky a domnívaje se, že snad zjev onen bylo zdání pouhé, ulehl a usnul. Když však ráno loudal se mezi rovy, polekal se nemálo znamenav, že rov fojtky z Linhartic nebyl takový, jak jej den před tím urovnal. Byl mnohem vyšší a hlína nedbale rozházena vůkol.

Steré myšlenky šlehaly mu mozkiem, nemohl se však domyslit, co se tu přihodilo. Několik dní o věci mlčel, až pak jednou večer při pivě přece tajemství svěřil udiveným přátelům svým. A nazejtří již v Třebové i v Linharticích soused sousedovi, kmotříčka kmotříčce sustrnutím velikým vykládali, že strašidla jakási fojtčín hrob rozhrabala a rakev i s mrtvolou někam odvlekla.

Konečně i Sojka, Annin otec, o pověsti té zvěděl a neprodleně žádal při magistratě třebovském, aby případ soudně se vyšetřil a zjištělo se, spočívá-li pověst na pravdě čili nic. Určeno, že Annin hrob za přítomnosti dotyčných hodnostářů soudních se otevřítí a prohlédati má. S velikou napnutostí odebrala se komise na hřbitov a hrobař dal se do práce. Když dokopal se až na rakev a tato zvenčí shledána neporušenou, mínili všickni, že, co vykládalo se mezi lidem, báchorka jest pouhá. Avšak hrobař pevně trváje na domněnce své žádal, aby rakev byla otevřena. Toť stalo se a všickni přítomní podivením vykřikli. Nebo rakev byla prázdná.

Nadlesný Sojka stál tu všecek zsinálý hněvem a žalem. První jeho myšlénkou bylo, že nikdo jiný nedopustil se zločinu toho neslýchaného, než Horák. Sojka neváhal myšlénku tu ihned zdělití komisi přítomné a vyzval ji, by ne-

prodleně vešli do poustevny Horákovy, tam že Annina mrtvola jistotně bude nalezena.

Soudní komise ochotně svolila k návrhu Sojkovu a za několik okamžiků již vešli do Horákovy poustevnické komůrky.

„Co přinášíte mně ubohému?“ táže se Horák příchozích.

„Příčinu, proč k vám přicházíme“, vece Sojka rozechvěn, „uhodnete sám nejlépe. Žádám od vás nazpět nešťastnou dceru svou Annu!“

„Podivno,“ na to Horák, „pokud umím upamatovati se, pane Sojko, přišel jsem jednou k vám se žádostí podobnou. A vy přec dobře víte, že dcery své jste mi odepřel. Kterak tedy ode mne nyní žádati ji můžete nazpět?“

„Ach arcí,“ ze sebe vyrazil Sojka a oči zalily se mu slzemi, „tehdy duši ukradl jste mého dítěte jediného, a nyní dílo své dovršil jste zločinem a bohaprázdným způsobem tělo její odnesl jste ze země posvěcené!“

„Jen dokažte, z čeho mě viníte, pane nadlesný. Co duše se týká vaší Aničky nezapomenutelné, tať vezte, mně patřila a patří, nikomu jinému, tak jako má duše celá patřila milence mé ubohé, ba byli jsme oba duše jedna vezdy. Co těla se týká Aničtina, neumím vám odpověděti. Hledejte, kde chcete a jakým způsobem

se vám líbí. Najdou-li se stopy nejmenší, nechť soud trestá mě podle zákona.“

To pověděv pozotevíral Horák všecky dvěře poustevny a taktéž dvěře zahradní a když komise počala prohledávati, zavřel se do komůrky, v níž obyčejně dlíval.

Prohlídka děla se s velikou důkladností a pilí, jmenovitě Sojka záležeti si dal, aby hledalo a kopalo se všude, kde poněkud jen zdálo se, žeby mrtvola mohla býti zahrabána. Ale všecko hledání ukázalo se konečně marným a komise odešla s nepořízenou. Nedlouho po té Sojka zemřel.

A přec tělo Aničtino skutečně odpočívalo v zahradě u samé poustevny. Horák ověnciv mrtvolu růžemi zakopal ji ještě oné noci do země a nad ní ihned založil krásný záhonek, jejž posázel květinami nejkrásnějšími. Záhonek ten zdál se jako ode dávna upraven a pěstován a proto také nikomu nepřišlo na mysl, že by pod ním hrob byl Aničtin.

A při záhonku tom upravena byla jeskyně břečtanem hustě pokrytá. V té Horák odtud sedával nejraději a myšlenky jeho nesly se přechoť často až do věčnosti k nešťastné jeho milence.

Tak vypršelo šestnáct let. Tu jednou v den právě svaté Anny roznesla se zpráva po Třebové, že Horák sám životu svému učinil konec.

Našli jej mrtvého v poustevnické jeho komůrce; hlava ranou střelnou byla strašně zohavena a tělo celé zbarveno krví rudou. Na stole ležel list psaný rukou Horákovou a na něm čtla se tato slova: „Nemohl jsem více utišiti touhu po Anně své; duše má práhla spojití se s duší její. Bůh budiž duši mé milostiv.“

Tak skončil Horák, snilek nešťastný. Minulo od těch dob let již mnoho. Ale pověst o něm a o Aničce ubohé posud žije mezi lidem, ač poustevna a zahrada Horáková s hory křížové zmizely naprosto.

Jenom jedno místo značí se hromadou nakupeného kamení, jemuž říkají Annin hrob. Tam prý Anička jest zakopána. Dejž jí Bůh lehké odpočinutí! —

Kříž v lese.

Dedaleko mírovského zámku v lese hustém povalen leží kamenný kříž, všecek již porouchaný, všecek porostlý mechem. Když za deštivého počasí do štěrbin jeho voda napršela, rádo tu onde zasedne si nějaké ptáče lesní na zvětřelých troskách a vesele prozpěvujíc z některé té studánečky chřtánek svůj si zavlaží.

Avšak lidé, kteřížto mimo přecházejí hvozdní cestou, málo povaleného kříže si všímají a nemnozí z nich vědí, jaká to památka. —

Ku konci minulého století lesem tím jednou jel mladík štíhlý na bystrém vraníku. Bylo pozdě večer; měsíc chýlil se již k západu. I poháněl Čeněk — tak mladík se jmenoval — svého koníka, aby, než úplně setmí se, dorazil na zámek mírovský, kdež otec jeho byl správcem panským. Když přijel k onomu místu, kde nyní kříž jest viděti, vraník na ránu se zastavil. Z lesní houštiny prorážel kmit ohně a zaznívaly

zvuky hudby a zpěvu. Chtě dovědět se, coby veselka ta znamenala, Čeněk seskočil se sedla a uvázav vraníka k nejbližšímu stromu, pozorně chrastím plížil se v onu stranu, od které zpěv a hudba nočním vzduchem se nesly. Dopřív se uzřel tlupu cikánů v mýtině lesní rozloženu tábořem. Odpočívající kočovníci leželi a seděli ve skupinách malebných na zemi kol kolem praskajícího ohně, jenž vysoko šlehal plamenem a děsně ozařoval sosny velikánské. Něco stranou pod košatým dubem stařec stál harfu maje k ěadrům přitisknutu. Jako sníh bělostkvoucí s čela splývaly mu kadeře a hustá brada pokrývala mu prsa; vedle starce stála dívka bledá, černovlasá, dívka slíčná jako kvítek z luhů jarních; velké oči její jiskřily se jako ďémant černý a rty se červenaly jako granátová jablka od úpatí kavkazského.

Po malé přestávce drsnou rukou znovu stařec sáhl do strun a dívka černovlasá znovu počala zpívat. Tu Čeněkovi zatajil se dech a ěadra sůžila se pocitem nevýslovným; jako spasení věčné ssál každý tón, každý zvuk do snivé duše své. — Měsíc již dávno zapadl za hory; vraník netrpělivě v písku hrabal a ušima stříhal po pánu svém; avšak Čeněk o celém světě nevěděl. Čelo hořelo mu divným žářem a oči upoutány byly k dívce černovlasé kouzlem přemocným.

Oheň uprostřed mýtiny rozdělaný ponenáhl uhasínal a konečně i harfa i zpěv umlkly. Tu jako opojen potácel se Čeněk až k cikánům a a padnuv na kolena prosil starce stříbrovlasého :

„Dej mi, otče, dceru svou za ženu ; nemohu žíti bez ní. Chci zůstatí u vás a mezi vámi umříti !“

I nastal ruch živý v táboře cikánském. Kočovníci probravše se ze dřímoty obstoupili starce, dceru jeho a Čeňka ubohého. I byla hned porada rodinná a rokováno dlouho, dlouho do noci.

Když pak rozjasnilo se bílé ráno, nebylo cikánů více tuto. Jen oharky doutnaly na mýtině, kde v noci tábořili. Koníka našli ke stromu uvázaného ; o Čeňkovi však nebylo ani zmínky. Co napátrala se celá rodina po něm ! vše bylo marno. Nemohli než domnívati se, že ubohý jinoch pozdní nocí jeda domů sešel rukou nějakého padoucha.

Minuly měsíce, minula léta mnohá. Tu zlé nastaly časy cikánům kočovníkům, když císařem Josefem poručeno, aby bránilo se jich potulování, aby donucovali se k usedlému životu.

Kdekolivěk by ukázala se potulná tlupa cikánská, sehnána býti měla a dopravena do krajín uherských. I roznesla se jednoho dne zvěst po panství mírovském, že přese přísný zákaz ta-

táborí v lese panském četná tlupa cikánů, pročez svolán kde kdo a ozbrojen, aby cikány odehnali.

Kočovníci týráni jsouce na všech místech tuto se zprotivili, tak že i stříleno na ně. V šarvátce povstalé ozval se výkřik pronikavý: „Nestřílej, Ferdinande, jsem vlastní bratr tvůj, Čeněk nešťastný!“

Než pozdě varováno. Horká krev z ňader již se lila a brzo ubohý Čeněk dokonal. V posledním okamžiku vyžádal si, aby na místě tom byl pochován, kde až posud kamenný kříž leží povalen.

Zkamenělý zámek.

Sotva které horstvo milé naší Moravy ozdobeno jest tolika znamenitostmi přírodními jako vysočina drahanská, která se v severozápadním středu naší vlasti, mezi řekami Hanou, Moravou, Třebůvkou a Svitávkou rozkládá. Jádrem vysočiny té sestává z vápence, v němž neunavené síly vodní a vzdušné během několika tisíciletí jeskyně a propasti daleko a široko rozvětvené vyhlodaly. Na sloupské a ochozské jeskyně zdaleké ciziny přátelé přírody podívat se docházejí a naše Macocha právem jest světoznáma. Než nejen střed vysočiny drahanské jest znamenitý, i pokračí její, jmenovitě pokračí lemované hořejší Moravou a Třebůvkou vzácností přírodních poskytuje nemálo, kdekolvěk vápencová kostra horstva vystupuje na povrch zemský. Ku vzácnostem těm patří bez odporu *zkamenělý zámek*, malebné to skalisko vápencové, které jen půl míle cesty od Bouzova, blíže vesnic Javoříčka

a Březiny z těsné doliny vyčnívá. V nadným údolím horským, cestou vinoucí se tu po lučinách, tu lesem stinným, z Bouzova brzy dojdeš na místo. Nepotřebuješ vůdce, jenž by ti rukou ukázal a řekl: Hle, toť zkamenělý zámek! Ty sám doraziv k cíli cesty své poznáš znamenitý výtvar sil přírodních i nápadnou podobu jeho se hradem středověkým. Bujné stromové lesní brání pohledu z daleka; pěšinkou znenáhla vystupující dojdeš až ke skalisku samému a neubráníš se dojmu neobyčejnému.

Nic jinak, než jako zdi hradní, kolmo zdvihají se boky skaliska, na přič údolí pronikajícího, do výše více než 40 metrů a končí jako ve věžky a klikaté cimbuří; nad hlavou pne si ti obrovská klenba síně skrz naskrz skaliskem proražené, tak že stoje na jedné straně klenbou vidíš na druhé straně nebe modré a a lesní zeleň, krásný obraz to súžený rámcem z balvanů vápencových. Klenutí, zvýší asi 15 metrů, sestává z ohromných kamenů klínovitých, jež se strany jedné na hornatém výběžku, s kterým zkamenělý zámek souvisí, se strany druhé na mohutném pilíři spočívající a celý zjev ten přírodní připomíná nemálo na obrovské ony stavby věku starého, jež kyklopskými se nazývají. V síni, průjezdu zámeckému se podobající, stojí lešení se schody, po nichž

vystoupiv octneš se v těsné klenbě, která směrem západním dotčený shora pilíř veskrze proniká a dvěma otvory, oknům se podobajícími, opatřena jest. Větším otvorem zíráš na západ; zrovna naproti vidíš příkré stráně vápencové sem tam stromovím porostlé a dole čistý, bublavý potok, jenž mezi travou po bílém štěrku na sever do blízké Třebůvky pílí. Potok jest jen nevelký, a přece jedině on ze tvrdých skalisk vytvořil zkamenělý zámek. Není pochybnosti žádné, že před dobami dávnými onen výběžek skalnatý, jehož koncem jest nyní zámek zkamenělý, ještě dále na západ až k protějším stráním sáhal a jako vysoká hráz směrem příčným údolíčko přetínal. Takto neměly vody na sever tihnoucí průchodu volného, utvořily jižně od hráze té horské jezero a dostoupivše značné výše přes vysoké okrají teprv dále na sever mohly odtékat. Avšak jakož síly přírodní vůbec překážek nemilují, i vody tyto pohodlnější hledaly odtok a sjednaly si jej úsilím. Arci práce trvala snad celé tisíciletí, než neunavně hlodaly bystré vlny zde onde na balvanech jim překážejících, až je tak rozhlodaly, že příval nějaký hráz na místě jednom prolomil a takto hluboký žlab mezi zámek zkamenělým a stráněmi protějšními spůsobil. Jezero rázem se vysušilo a na světlo denní vystoupily dutiny a průlomy, jimiž si voda

dříve průchody hledala. Tak si vysvětlíme, že nyní klenby na hoře spatřujeme a hluboko pod nimi onen potok, jehož dílem jest celý ten útvar přírodní. Při vchodu do hlavní klenby táhne se směrem východním nevelká jeskyně, na jižní straně opatřená několika výklenky. Jeskyně ta podobá se předsíni hradní a výklenky vchodům zasypaným do komnat zámeckých. Když jsi prošel hlavní klenbou na jižní stranu skaliska, vede tě příkrá místy pěšina až na cimbuří zámku zkamenělého, jež chatrným zábradlým jest zahrazeno a rozkošný poskytuje rozhled. Východně asi na dostřel od zkamenělého zámku jest značná jeskyně, jež „svěcenou děrou“ se nazývá. Cesta k ní vede od zámku zkamenělého po šíji vrchu skalnatého nejvíce lesem březovým. Škoda, že nad vchodem do jeskyně vystavěn jest dřevěný domek; nebo tím přístup do ní znesnadněn, a dostalo-li se ti klíče a sestupuješ-li po schodech dolů, činí výprava dojem na tebe, jako bys sestupoval do sklepa obyčejného. Jeskyně sestává jen z jedné klenby tak veliké jako prostranná komnata a jen na dvou stranách vybíhají chodby poboční, avšak nejvíce tak nízké, že nelze jimi daleko prolézt. Lid vykládá, že jedna z pobočních těch chodeb až do zámku zkamenělého vede. Celá jeskyně potažena jest bílým skraloupem blý-

skavého vápence, však krápníků větších nemá žádných. Kolem svatého ducha bývá v domku nad jeskyní a kolem něho častěji velmi hlučno a veselo a nejedna odbývala se tam zábava taneční. Za to kolem zámku zkamenělého mrtvé vždy vládne ticho, jež jen zpěv lesního ptactva a šumot bystrého potoku občas ruší. Jen zvěř častěji v klenbách hledá úkrytu a ondy a ondy dojde některý přítel znamenitostí vlasteneckých, aby na zkamenělý zámek se podíval. Lid okolní rád místu tomu se vyhýbá, leč by déšť nebo bouřka někoho pod temné klenby zahnal; nebo vykládají se rozličné pověsti děsné o zámku zkamenělém a jeho okolí. — Jednou prý skalisko to bylo skutečným zámkem, krásným a nádherným. Než štěstí nepřálo urozeným pánům a posléze z celého rodu zůstala jen stará babička, která po dlouhou dobu samotinká ve hradě obývala majíc za společníky jediné psa a kočku. Jednoho dne snesla si babička nádoby naplněné tvarohem a počala tleskati tvarůžky. Pes a kočka ji však neustále při díle rušili, hlavy do nádob strkali a tvaroh oblizovali. Rozhněvala se babička a opět a pět mlsavou spřech odháněla, avšak pes a kočka znovu dotíravostí svou ji rozlobili. Tu vzkřikla babička hněvem rozkácená: „I kýž byste se, vy obludy proklaté, v kámen proměnily a s vámi i nešťastný zámek

ten!“ Sotva babička dořekla, zasvitl strašný kmit, rachot děsný zaburácel a všecko všudy — zámek, babička, kočka i pes — zkamenělo. Posud prý ještě malým okénkem do vnitř zámku patřiti lze; tam prý ještě sedí táž babička u nádob tvarohem naplněných, jakoby tvarůžky hnětla a vedle ní pes a kočka, jakoby tvaroh oblizovaly — všecko zkamenělé. Od těch dob, co zámek zkameněl, rejdlili prý tam čerti a jiní zlí duchové. Z oné jeskyně, která se „svěcenou děrou“ zove, vyhnání jsou prý vodou svěcenou, zkamenělý zámek jest však až posud prý jich rejdištěm. — Jednoho odpoledne pálily dva vápenníci blíže zámku zkamenělého vápno. Když se bylo setmělo, cdešel jeden z nich domů a druhý zůstal sám u pece až pozdě do noci. Tu uslyší nedaleko sebe pronikavý štěkot psa a dodávaje si sám zmužilosti zakřikne: „Drž ho, drž!“ V tom štěkot psa umlknul; než za nedlouho probere se chrástím černý pes ohnivých očí nesa v tlamě nohu lidskou. Tu položiv před vápenníka zděšeného, pravil prý: „Když jsi mi pomáhal honiti, pomoz mi nyní také jisti.“ — V onom potoku, který kolem zámku zkamenělého teče, bývá mnoho raků. Jednoho večera vyšli někteří lidé, aby si raků těch nachytali. Štěstí jim přálo, nachytali raků neobyčejně mnoho a za nedlouho plný pytel domů nesli.

Tu právě když temným šli lesem, uslyšeli, jak čerti se svolávají a v touže chvíli v pytli to zavolalo: „Vždyť nemohu ven, jsem v pytli zavázán.“ Člověk, jenž pytel na ramenou nesl, strachem jej upustil a všickni zděšení utíkali domů. Když tíže lidé ráno na ono místo přišli, našli pytel na zemi pohozený a ještě zavázaný a v něm jen tři raky. — Sedlákovi z jedné blízké vesnice ochuravěli koně. Bylo právě na jaře a setí přede dveřmi. I obával se chudšas, že ani nebude moci pole své obdělati. Než jednoho večera zdálo se, že koně pookřívají. Vyvedl je tedy ještě téže noci na pastvu, aby hned ráno mohl snad orati. Vyhlídl si pastvu blízko zkamenělého zámku, poněvadž tam při potoku bývala hojná tráva. Měsíc svítil jako rybí oko. Tu zařehotá to v chrásti osykovém a vyskočí dva bujní koni a přidruží se k těm dvěma chorým. Sedlák dodal si smělosti, ukroutil z osyčí lýkový provaz, chytl ty bujné koně, uvázal a domů dovedl. K polní práci hodili se výborně a divno — nikdo o koně ty se nehlásil. —

Ovdovělá selka jedna v nedaleké vesnici podruhé se provdala. Manžel její nechtěl však nikde jinde spáti než ve stodole. Jednou zaspal a selka šla ho budit. Tu vidí zděšena, že místo nohou lidských ze slámy kopyta koňská vyční-

vají. Utíkala na faru a tam jí dána rada, aby, až hospodář na pole odjede, na vratech do dvora tři křížky udělala svěcenou křídou. Byl-li by hospodář zlým duchem, že vraty pak neprojede. Zvonilo se poledne a sedlák dojížděl domů; když však vjížděl do vrat, projeli jen koni, on na vratech uvíznul a oběsil se. Divnou věcí jest, že při všech těchto pověstech a také jiných o koních a kopytech koňských se zmínka děje; snad jest to nějaká mythologická upomínka z dob pohanských, kterou abychom objasnili, klíče nemáme.

OBSAH:

	Str.
Na cestu	5
Bradlo	11
Brníčko	22
Výlet na Praděd. I.	30
Hoštýn na Zábřezsku	57
Výlet na Praděd. II.	74
Aminův hrob	100
Kříž v lese	118
Zkamenělý zámek	122

